

บทที่ 2

การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่ใช้หลักสูตร อิสลามศึกษา(แบบเข้ม) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

การวิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา(แบบเข้ม)จังหวัดนราธิวาส” ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ เพื่อให้วิจัยครั้งนี้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งจะนำเสนอประเด็นตามลำดับดังต่อไปนี้

- 2.1 บริบทโรงเรียนของรัฐที่ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา(แบบเข้ม)
 - 2.1.1 ความเป็นมาของโรงเรียนที่ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา(แบบเข้ม)
 - 2.1.2 ความเป็นมาของการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ
- 2.2. ความสำคัญการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา (แบบเข้ม)
 - 2.2.1 หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551
 - 2.2.2 การจัดการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ
 - 2.2.2.1 ด้านการวางแผนการสอน
 - 2.2.2.2 ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน
 - 2.2.2.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน
 - 2.2.2.4 ด้านการวัดและประเมินผล

2.1 บริบทโรงเรียนของรัฐที่ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา (แบบเข้ม)

2.1.1 ความเป็นมาของโรงเรียนที่ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา (แบบเข้ม)

โครงการอิสลามศึกษาแบบเข้ม "หรือ" โรงเรียน 2 ระบบ" เป็นอีกโครงการหนึ่งที่กระทรวงศึกษาธิการได้ให้การสนับสนุนในการพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับตั้งแต่ปี 2549 เป็นต้นมา(มูหัมมัดซาคี มะเราะหะแม, 2554: ระบบออนไลน์) จากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อวันที่ 4 มกราคม พุทธศักราช 2547 ส่งผลกระทบในหลาย ๆ ด้านโดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงความสำคัญจำเป็น จึงได้กำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้น อย่างเป็นรูปธรรมเริ่มต้นในปีพุทธศักราช 2547 รัฐบาลได้อนุมัติงบประมาณจำนวน 341.03 ล้านบาทให้กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการพัฒนาภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 4 : พัฒนาคนและสังคม มีโครงการสำคัญ ได้แก่ การซ่อมแซมปรับปรุงอาคารเรียน การจัดซื้อวัสดุสื่อการเรียนการสอน(ฮาเซ็ง มะเซ็ง 2556: 51)

ปีพุทธศักราช 2548 ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ปฏิรูปการศึกษา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อสร้างสันติสุข พ.ศ.2548-2551 กำหนดเป้าหมายสำคัญ ให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเสมอภาค ซึ่งทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในสังกัด ได้จัดทำแผนปฏิบัติการและร่วมมือกันขับเคลื่อนกลยุทธ์ให้ดำเนินงานไปอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้สถานการณ์ที่ประชาชนทุกคนแสดงความหวังใยอยากให้บรรเทาเบาบางและเกิดความปกติสุขโดยเร็ว(ฮาเซ็ง มะเซ็ง 2556: 51)

ปีพุทธศักราช 2549 มีการวิเคราะห์สถานการณ์พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาที่หลากหลายยังคงมีความซ้ำซ้อน กระบวนการจัดการศึกษาบางด้านขาดประสิทธิภาพมีการออกกลางคัน ขาดความยืดหยุ่น ขาดความเชื่อมโยง ไม่สามารถเทียบโอนการจัดการศึกษาระหว่างกันได้ ผู้เรียนต้องเรียนซ้ำซ้อนเสียเวลา ไม่ได้เรียนวิชาสามัญและวิชาที่เป็นพื้นฐานอาชีพ โรงเรียนของรัฐไม่เป็นที่นิยมเพราะการจัดการศึกษาไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของ(ฮาเซ็ง มะเซ็ง 2556: 51)

23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 คณะรัฐมนตรี (นัดพิเศษ) มีมติเห็นชอบกำหนดให้จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ ประกอบด้วยจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูลและ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอจะนะ นาหวี สะบ้าย้อยและเทพา โดยมีระยะเวลาไม่เกิน 3 ปี (มกราคม 2550-ธันวาคม 2552) มีกรอบภารกิจในการดำเนินการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ในเรื่องที่มีลักษณะพิเศษ ละเอียดอ่อนรวมทั้งเพื่อให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามวัตถุประสงค์และเข้าถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาโดยตรง (ฮาเซ็ง มะเซ็ง 2556 : 52)

9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 กระทรวงศึกษาธิการมีประกาศปรับปรุงแก้ไขและกำหนดเขตพื้นที่การศึกษา ในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส เพิ่มเติมจังหวัดละ 1 เขตได้แก่เขตพื้นที่นราธิวาส เขต 3 เขตพื้นที่การศึกษา ปัตตานี เขต 3 และเขตพื้นที่การศึกษายะลาเขต (ฮาเซ็ง มะเซ็ง 2556: 52)

27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบแผนยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขโดยมีพื้นฐานตั้งอยู่บนหลักการพัฒนาการศึกษาที่บูรณาการกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่น และการวางยุทธศาสตร์ที่มุ่งตอบสนองความต้องการที่หลากหลายในระดับพื้นที่(ฮาเซ็ง มะเซ็ง 2556: 52)

8 ตุลาคม พ.ศ. 2550 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานอนุมัติจัดตั้งสำนักพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (สพท.จชต.) ขึ้นเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการส่งเสริมสนับสนุน ประสานงานและพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (มุหัมมัดซาคี มะเราะหะแม, 2554: ระบบออนไลน์)

เนื่องจากประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประชาชนจึงมีวิถีชีวิตที่เน้นการเรียนเรื่องศาสนามากกว่าการเรียนวิชาสามัญ แม้จะมีโรงเรียนรัฐบาลในพื้นที่จำนวนมาก แต่ผู้ปกครองนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถาบันศึกษาเอกชนหรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมากกว่า โดยโรงเรียนดังกล่าวจะสอนควบคู่วิชาสามัญถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งสำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ รายงานว่า มีจำนวนนักเรียนเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมากกว่าโรงเรียนของรัฐในสัดส่วนประมาณ 70:30 จากลักษณะสังคมมุสลิมดังกล่าวการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงมีรูปแบบที่หลากหลาย ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชนสอน

ศาสนาอิสลาม มาตรา15(1) และมาตรา15(2) สถาบันศึกษาปอเนาะ ศูนย์ศึกษาศาสนาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ซึ่งการจัดการศึกษาอย่างหลากหลายดังกล่าว ยังขาดความเชื่อมโยงหรือระบบการถ่ายโอนที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้นักเรียนต้องใช้เวลาจำนวนมากเรียนเนื้อหาที่ซ้ำซ้อนโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาศาสนา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในวิชาสามัญจึงปรากฏค่อนข้างต่ำ นักเรียนขาดความสามารถในการสอบแข่งขันเพื่อการศึกษาต่อ ทำให้ขาดโอกาสทางอาชีพและโอกาสในการเป็นผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นของตน นอกจากนี้ยังมีปัญหาในการบริหารจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชน(ชุมชนยะห์ สาและ, 2551:12อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2546:1)

ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการพัฒนาอย่างเร่งด่วนต่อไปกระทรวงศึกษาธิการจึงมีนโยบายจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการและ อัตลักษณ์ของประชาชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามแต่การจัดการศึกษาของรัฐมีการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง ซึ่งยังไม่สนองความต้องการของท้องถิ่น ที่ต้องการให้บุตรหลานเรียนรู้วิชาสามัญควบคู่กับวิชาศาสนาที่เข้มข้นเนื่องจากมีระยะเวลาที่ใช้สอนน้อยเกินไปและไม่สามารถเทียบโอนวิชาอิสลามศึกษากับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้ จึงไม่นิยมส่งบุตรหลานศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษา จึงเป็นสาเหตุทำให้นักเรียนในสังกัดมีจำนวนลดลงทุกปี รัฐบาลจึงได้จัดสรรงบประมาณสำหรับดำเนินงานตามโครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยเปิดสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาแบบเข้มในโรงเรียนของรัฐ ใช้เวลาเรียน 8-10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์/ห้องเรียน ตั้งแต่ปี 2549 เป็นต้นมา และเมื่อจบหลักสูตรนักเรียนจะได้รับวุฒิศาสนาเพื่อเป็นประโยชน์ในการเรียนต่อด้านศาสนาที่สูงขึ้นต่อไป และเพื่อให้การจัดการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษามีคุณภาพในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (มุหัมมัดซาคี มะเราะหะหมะ, 2554 : ระบบออนไลน์)

จากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 ส่งผลกระทบในหลายๆ ด้านโดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงความสำคัญจำเป็น จึงกำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้น

อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2549 คณะรัฐมนตรี (นัดพิเศษ) มีมติเห็นชอบกำหนดให้จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ ประกอบด้วยจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลาได้แก่อำเภอจะนะ นาทวี สะบ้าย้อยและเทพา มีกรอบภารกิจในการดำเนินการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ในเรื่องที่มีลักษณะพิเศษละเอียดอ่อน รวมทั้งเพื่อให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามวัตถุประสงค์และเข้าถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาโดยตรง ต่อมา เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2552 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อนุมัติจัดตั้งสำนักพัฒนาการศึกษาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (สพก.จชต.) ขึ้นเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน และพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ 11 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1, 2 และ 3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 1, 2 และ 3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 1, 2 และ 3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสตูล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2550 : 1-3)

2.2.2 ความเป็นมาของการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ

ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่ จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล และสงขลาบางอำเภอ ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามจะต้องศึกษาในหลักศรัทธา หลักปฏิบัติและหลักธรรม เพื่อนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างเคร่งครัด ยึดมั่น ในหลักคำสอนของศาสนาอิสลามเป็นหลักในการดำรงชีวิต ประกอบกับการศึกษามีความจำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน ดังปรากฏในหะดีษบทหนึ่ง “การศึกษาเป็นสิ่งบังคับสำหรับมุสลิม (ชายและหญิง)”

ในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม นิยมพูดและใช้ภาษามลายูท้องถิ่น ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนาอิสลามในการดำเนินชีวิต และปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวันอย่างเคร่งครัด นิยมส่งบุตรหลานของตนให้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนาโดยผู้รู้ทางศาสนาเป็นผู้สอน ดังนั้นเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ จึงได้มีการสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่การจัดการศึกษาดังกล่าวยังไม่มีระบบ ระเบียบ และรูปแบบที่ชัดเจน ต่อเนื่องด้วยเหตุผลต่างๆ ตามยุคสมัยและเหตุการณ์บ้านเมืองในแต่ละยุคสมัย(ซูมัยยะห์ สาและ, 2551: 104)

แผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มีการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีรูปแบบที่หลากหลาย มีการจัดในสถานศึกษาหลายประเภท ได้แก่ โรงเรียนของรัฐบาล โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(1)และมาตรา15 (2)สถานศึกษาปอเนาะศูนย์ฝึกอบรมจริยธรรมและศาสนาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ซึ่งมีผู้ได้รับการการศึกษาในระบบโรงเรียนทุกสังกัด จำนวนกว่า 500,000 คน และผู้รับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน อีกประมาณ 500,000 คน(มูฮัมมัดนาเซ สามะ, 2551: 10 อ้างถึงในกระทรวงศึกษาธิการ,2548 : 7-9)

รูปแบบการจัดการศึกษาที่หลากหลายดังกล่าวหลายด้านยังคงมีความซ้ำซ้อน กระบวนการจัดการศึกษาบางด้านขาดประสิทธิภาพ มีการออกกลางคัน ขาดความยืดหยุ่น ขาดความเชื่อมโยง และไม่สามารถเทียบโอนระหว่างกันได้ เช่น หลักสูตรอิสลามศึกษา ซึ่งทำให้ผู้เรียนต้องเรียนเสียเวลาบางส่วนไม่ได้เรียนด้านวิชาที่เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ รูปแบบการจัดการศึกษาในโรงเรียนของรัฐไม่สอดคล้องกับชีวิตและความต้องการของประชาชน ทำให้โรงเรียนของรัฐไม่เป็นที่นิยมของประชาชนในท้องถิ่น และยังส่งผลให้เด็กไทยพุทธและมุสลิมบางส่วนขาดการเรียนรู้ร่วมกัน (มูฮัมมัดนาเซ สามะ, 2551: 10-11อ้างถึงในกระทรวงศึกษาธิการ,2548 : 7-9)

ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องยึดหลักการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับวิถีชีวิต อัตลักษณ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความต้องการของท้องถิ่นและประชาชนที่มีลักษณะเฉพาะบนพื้นฐานของหลักศาสนาที่เชื่อมโยงหลักการทางศาสนาเข้ากับวิชาสามัญและวิชาชีพที่ยึดผู้เรียนและประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยให้มีการบริหารจัดการในลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่น โดยมีแนวทางมุ่งพัฒนาสถานศึกษาของรัฐให้มีมาตรฐานคุณภาพสูงและพอเพียงต่อการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนนิยมเข้ามาเรียนมากขึ้นเน้นการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมศักยภาพและความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ให้มีการเรียนรู้วิทยาศาสตร์วิชาอาชีพ และวิชาสามัญอย่างสมดุล พัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทยภาษาอังกฤษ

ภาษาจีน และภาษามลายู ทั้งมลายูท้องถิ่นให้เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนและภาษากลาง รวมทั้งการสอนประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่ถูกต้อง(มุฮัมมัดนาเซ สามะ, 2551:11อ้างถึงในกระทรวงศึกษาธิการ, 2548 : 7-9)

ส่งเสริมสนับสนุนการปรับปรุงซ่อมแซมสถานศึกษาทั้งรัฐและเอกชนให้อยู่ในสภาพดี มีบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างแท้จริง ให้มีการประเมินผู้เรียน ทั้งด้านวิชาความรู้ และจิตพิสัย ทั้งส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนจนสำเร็จการศึกษาตามศักยภาพและความต้องการ ลดอัตราการออกกลางคัน และส่งเสริมการศึกษาต่ออย่างกว้างขวาง โดยกำหนดให้มีการจัดระบบการแนะแนว การเทียบโอน เทียบประสบการณ์ให้ผู้เรียนทั้งสายสามัญและวิทยาศาสตร์ และให้มีการเทียบโอนระหว่างสามัญและศาสนา เพื่อเปิดโอกาสผู้เรียนที่มีความต้องการทุกคนได้เรียนจนสำเร็จปริญญาตรี และสามารถประกอบอาชีพได้ ส่งเสริมให้ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีในพื้นที่จังหวัดชายแดนมีโอกาสเข้าปฏิบัติงานราชการมากขึ้น(กระทรวงศึกษาธิการ, 2548 :7-9)สืบเนื่องมาจาก กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายและมีแผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้สอดคล้องกับความต้องการและอัตลักษณ์ของประชาชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม แต่การจัดการศึกษาของรัฐมีการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง ซึ่งยังไม่สนองความต้องการของท้องถิ่น ที่ต้องการให้บุตรหลานเรียนรู้วิชาสามัญควบคู่กับวิชาศาสนาที่เข้มข้น และเมื่อจบหลักสูตรนักเรียนจะได้รับวุฒิศาสนาเพื่อเป็นประโยชน์ในการเรียนต่อด้านศาสนาที่สูงขึ้นต่อไป เพื่อเป็นการสนองความต้องการของชุมชน จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนที่นำหลักสูตรอิสลามศึกษามาสอนควบคู่กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ตามความต้องการของชุมชน โดยเพิ่มชั่วโมงการเรียนการสอนอิสลามศึกษาจาก 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เป็น 8-10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ในทั้ง 2 ระดับ (กลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา, เอกสารลำดับที่ 44/2549 : 1)

การดำเนินงานโครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จึงเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนที่ต้องการให้บุตรหลานได้เรียนรู้อิสลามศึกษาที่เข้มข้นควบคู่กับการเรียนรู้วิชาสามัญตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ต้องการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยสนับสนุนงบประมาณสำหรับดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนให้การสอนอิสลามศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐให้มีคุณภาพและสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง(อามีเนาะ มามู และคณะ, 2554 :25)

กระทรวงศึกษาธิการกำหนดนโยบายการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยยึดหลักการ จัด การศึกษาเชิงบูรณาการกับวิถีชีวิต อัตลักษณ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความต้องการของท้องถิ่นและประชาชนที่มีลักษณะเฉพาะบนพื้นฐานของหลักศาสนา ที่เชื่อมโยงหลักศาสนาเข้ากับวิชาสามัญและวิชาชีพ ที่ยึดผู้เรียนและประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยให้มีการบริหารจัดการลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากที่อื่น(สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2548 :8)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้มอบหมายให้ สำนักพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลาเขต 3 และสตูล เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ โดยมีกิจกรรมการดำเนินงานประกอบไปด้วย การจัดประชุมชี้แจงการใช้

หลักสูตรสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้าวิชาการการประชุมชี้แจงผู้บริหารและผู้แทนชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ การจัดพิมพ์เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรการผลิตและจัดทำสื่อการเรียนการสอน การพัฒนาบุคลากรและสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การจัดทำจรรยาบรรณสำหรับวิทยากรที่จ้างสอน และการนิเทศติดตามและประเมินผล โดยมีโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 350 โรงเรียน (อามีเนาะ มามู และคณะ 2554 : 3)

2.2 ความสำคัญการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา(แบบเข้ม)

2.2.1 หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับวิชาอิสลามศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาและวัฒนธรรม (อิสลามศึกษา) เพื่อให้การจัดการศึกษาหลักสูตรอิสลามศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งพัฒนาจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและความไม่ชัดเจนของหลักสูตรบางประเด็นทั้งในส่วนของเอกสารหลักสูตรกระบวนการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ และผลผลิตที่เกิดจากการใช้หลักสูตรเช่นปัญหาความสับสนของผู้ปฏิบัติในระดับสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาส่วนใหญ่กำหนดสาระและผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้มากทำให้เกิดปัญหาหลักสูตรเน้นการวัดและประเมินผลไม่สะท้อนมาตรฐานส่งผลต่อปัญหาการจัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียนรวมถึงปัญหาคุณภาพของผู้เรียนในด้านความรู้ทักษะ ความสามารถและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ยังไม่ เป็นที่น่าพอใจแม้พบว่าหลักสูตรดังกล่าวมีจุดดีหลายจุดหลายประการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551:1)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่ปรับให้มีความเหมาะสมและชัดเจนมากขึ้นทั้งเป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อใช้เป็นทิศทางในการจัดทำสถานศึกษา การเรียนการสอนในแต่ละระดับนอกจากนั้น ได้กำหนดโครงสร้าง เวลาได้เรียนขั้นต่ำของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปี ไว้ในหลักสูตรแกนกลางและเปิดโอกาสให้สถานศึกษาเพิ่มเติมเวลาเรียนได้ตามความพร้อมและจุดเน้นที่จัดทำขึ้นสำหรับท้องถิ่นและสถานศึกษานำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551:1)

เพื่อจัดการศึกษาเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับแก้ไข พุทธศักราช 2545) ที่มุ่งเน้นพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้คู่คุณธรรม ดี เก่งและมีความสุข จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรอิสลามศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551ไว้ดังนี้(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 : 15)

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพและมีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับการพัฒนาเยาวชนให้มีความรู้คู่คุณธรรม บนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความ เป็นสากล

2. มุ่งเน้นพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักการของศาสนาอิสลาม เพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต

3. เป็นการศึกษาที่มุสลิมทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน เป็นหลักสูตรที่กระจายอำนาจให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพและความ ต้องการของแต่ละท้องถิ่น

4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ

5. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างสามารถยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา การจัดกระบวนการเรียนรู้ และสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น ฐาน, 2552 : 5)

การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความรู้ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อศาสนาอิสลาม เพื่อ อยู่ร่วมในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้อย่างปกติสุข โดยปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ตามหลักการอิสลาม จึงได้กำหนดสมรรถนะสำคัญที่ผู้เรียนควรมีหลังจากสำเร็จ การศึกษาตามหลักสูตร 5 ประการ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552 : 10)

1. ความสามารถในการอ่าน อัล-กุรอาน เป็นความสามารถของผู้เรียนในการอ่าน อัล-กุรอานตามหลักการ อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้ศาสนาอิสลาม เพื่อการพัฒนาตนเองด้าน การยึดมั่นศรัทธา การปฏิบัติศาสนกิจ การมีคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นใน สังคมได้อย่างเหมาะสมและสันติสุข

2. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถของผู้เรียนในการถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อประนีประนอม การ เลือกที่จะรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการ สื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

3. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถของผู้เรียนในการคิดวิเคราะห์ การคิด สังเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดเชิงคุณธรรมและการคิดอย่าง เป็นระบบ อันจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและ สังคมได้อย่างเหมาะสม

4. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถของผู้เรียนในการแก้ปัญหาและ อุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูล สารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม ประยุกต์ความรู้ มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่ เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม

5. ความสามารถในการใช้ทักษะกระบวนการ และทักษะในการดำเนินชีวิต เป็นความสามารถของผู้เรียนในด้านการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการ และการหาทางออกที่เหมาะสมด้านความขัดแย้งและความแตกต่างระหว่างบุคคล การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงและสภาพแวดล้อม การสืบเสาะหาความรู้ และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552:6)

2.2.1.1 วิสัยทัศน์

หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ยึดวิสัย ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษา ต่อ การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

นอกจากนี้ หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่มีศรัทธามั่น มีความจงรักภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ มีบุคลิกภาพตามแบบอย่างนบีฮัมมัด ﷺ มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลกที่ดี เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม ก่อให้เกิดสันติสุขทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า

2.2.1.2 หลักการ

หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ยึดหลักการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่าง เสมอภาค และมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

หลักสูตรอิสลามศึกษากำหนดหลักการเพิ่มเติม คือ

1. มุ่งเน้นพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักการของศาสนาอิสลาม เพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต
2. เป็นการศึกษาที่มุสลิมทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ

2.2.1.3 จุดมุ่งหมาย

จุดหมายของหลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ยึดจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมาย เพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดจุดหมายเพิ่มเติม คือ

1. มีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และปฏิบัติตามแบบอย่างของนบีมุฮัมมัด ﷺ ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม
2. มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการอ่านอัล-กุรอาน และสามารถนำหลักศาสนาไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้
3. มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ มีเหตุผลในการวินิจฉัย พิจารณาปัญหาต่างๆ โดยยึดหลักการอิสลาม
4. มีความภาคภูมิใจในความเป็นมุสลิมที่ดี มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ สุจริต อดทน เสียสละเพื่อส่วนรวม เห็นคุณค่าของตนเอง สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสันติสุข

2.2.1.4 มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล โดยคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา ให้ผู้เรียนบรรลุตามมาตรฐานที่กำหนดตามสาระการเรียนรู้โดยหลักสูตรอิสลามศึกษากำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกลุ่มสาระ ดังนี้

1. อัล - กุรอาน
2. อัล - หะดีษ
3. อัล - อะกีดะฮฺ (หลักศรัทธา)
4. อัล - ฟิกฮฺ (ศาสนบัญญัติ)
5. อัตตารีค (ศาสนประวัติ)
6. อัล - อัคลาก (จริยธรรม)
7. ภาษาอาหรับ
8. ภาษามลายู / ภาษาอาหรับเสริม

ในแต่ละสาระได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้ ปฏิบัติได้ มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้มาตรฐานการเรียนรู้ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ เพราะมาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่าต้องการอะไร จะสอนอย่างไร และประเมินอย่างไร รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้ระบบการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งรวมถึง การทดสอบระดับเขตพื้นที่การศึกษา และการทดสอบระดับชาติ ระบบการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพการจัดการศึกษาว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้กำหนดเพียงใด

2.2.1.5 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดกิจกรรมเพิ่มเติมจากกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และเพิ่มเติมจากการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา ทั้ง 8 สาระการเรียนรู้ ซึ่งสถานศึกษาต้องดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม 2 ลักษณะ คือ

- 1) กิจกรรมพัฒนาจริยธรรมอิสลาม เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี โดยการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริงจนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างถูกต้องและมีคุณภาพ เช่น การเข้าค่าย การอบรมหลังละหมาด การฝึกปฏิบัติศาสนกิจ การพัฒนาบุคลิกภาพ การฝึกคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม ตลอดจนฝึกการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

2) กิจกรรมชมรม/ชุมนุมทางศาสนาอิสลาม เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจรในสถานการณ์จริง ตั้งแต่การศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ชมรม/ชุมนุมนักอ่าน อัล-กุรอาน (กอรี) ชมรม/ชุมนุมอนาซีต ชมรม/ชุมนุมนักปาฐกถาหรือบรรยายธรรม เป็นต้น โดยให้สถานศึกษาและผู้เรียนร่วมกันกำหนดขึ้นตามความเหมาะสม

ทั้งนี้ สถานศึกษาสามารถนำผลการประเมินจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอิสลาม ไปใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินการผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

2.2.1.6 การจัดเวลาเรียน

หลักสูตรได้กำหนดกรอบโครงสร้างเวลาเรียนขั้นต่ำสำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสถานศึกษาสามารถเพิ่มเติมได้ตามความพร้อมและจุดเน้น โดยสามารถปรับให้เหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษาและสภาพของผู้เรียน ดังนี้

1. ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น มีเวลาเรียน 320 - 360 ชั่วโมงต่อปี ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเป็นรายปี โดยมีเวลาเรียนสัปดาห์ละไม่เกิน 8 - 10 ชั่วโมง
2. ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง มีเวลาเรียน 400 - 480 ชั่วโมงต่อปี ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียนสัปดาห์ละไม่เกิน 10 - 12 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชาเท่ากับ 1 หน่วยกิต
3. ระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 480 ชั่วโมงต่อปี ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียนสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 12 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชาเท่ากับ 1 หน่วยกิต

2.2.1.7 โครงสร้างหลักสูตร

การจัดเวลาเรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามกรอบโครงสร้างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นั้น มีเวลาเรียนที่สามารถจัดการเรียนรู้ร่วมกันได้ทั้ง 2 หลักสูตร และเวลาเรียนที่สถานศึกษาจะต้องจัดเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในกรอบโครงสร้างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ระดับประถมศึกษา หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดเวลาเรียน 320-360 ชั่วโมง/ปี โดยใช้เวลาเรียนดังนี้
 - กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 40 ชั่วโมง/ปี
 - รายวิชา/กิจกรรมที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติมตามความพร้อมและจุดเน้น จำนวน 40 ชั่วโมง/ปี
 - ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเพิ่มเติมจากโครงสร้างที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่เกิน 200 ชั่วโมง/ปี
 - กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน 80 ชั่วโมง/ปี จัดกิจกรรมบูรณาการทั้งสองหลักสูตร

2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรอิสลามศึกษากำหนดเวลาเรียน 400-480 ชั่วโมง/ปี โดยใช้เวลาเรียนดังนี้

- กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 40 ชั่วโมง/ปี
- รายวิชา/กิจกรรมที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติมตามความพร้อมและจุดเน้น จำนวน 160 ชั่วโมง/ปี
- ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเพิ่มเติมจากโครงสร้างที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่เกิน 200 ชั่วโมง/ปี
- กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอีกจำนวน 80 ชั่วโมง/ปี จัดกิจกรรมบูรณาการทั้งสองหลักสูตร

3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 480 ชั่วโมง/ปี โดยใช้เวลาเรียนดังนี้

- กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 80 ชั่วโมง/3ปี
- รายวิชา/กิจกรรมที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติมตามความพร้อมและจุดเน้น จำนวน 520 ชั่วโมง/3ปี
- ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเพิ่มเติมจากโครงสร้างที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่เกิน 600 ชั่วโมง/3ปี
- กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอีกจำนวน 240 ชั่วโมง/3ปี จัดกิจกรรมบูรณาการทั้งสองหลักสูตร

จากรายละเอียดหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 โครงสร้างเวลาเรียนที่กำหนดในระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) สถานศึกษาสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมโดยพิจารณาจากพัฒนาการ ศักยภาพของผู้เรียน และบริบท ของสถานศึกษา ทั้งนี้ ผู้เรียนต้องมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดสำหรับระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตตะวัสซึฏะฮฺ) และระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานาวียะฮฺ) สถานศึกษาต้องจัดให้เป็นไปตามโครงสร้างเวลาเรียนและสอดคล้องกับเกณฑ์การจบหลักสูตร

2.2.3 การจัดการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ

2.2.3.1 ด้านการวางแผนการสอน

ในการวางแผนการสอน ผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดก็คือผู้สอนหรือครู ซึ่งการที่จะสามารถวางแผนการสอนได้ดีนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการขั้นตอน และวิธีการวางแผนการสอนเป็นอย่างดี (ศึกษาศาสตร์เกษตร .2551.ระบบออนไลน์)

ความหมายของการวางแผนการสอน

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการวางแผนการสอนดังนี้

การวางแผน เป็นการกำหนดเป้าหมายและขั้นตอนการดำเนินงานตลอดจนคาดคะเนปัญหาที่อาจเกิดขึ้นไว้ล่วงหน้า ตั้งแต่ต้นจนบรรลุเป้าหมาย การวางแผนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพราะทำให้เราทราบว่า เราจะทำอะไร อย่างไร เมื่อไหร่ และจะได้รับผลอะไร นอกจากนี้การวางแผนยังช่วยลดความเสี่ยงต่าง ๆ ได้อีกด้วย ซึ่งมีผู้ให้ทัศนะในการวางแผนไว้ ดังเช่น

สมจิตร อุดม (2549 : 35) กล่าวว่า การวางแผน หมายถึง กระบวนการที่ช่วยตัดสินใจเลือกสิ่งที่จะดำเนินการและวิธีดำเนินการในอนาคต เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ภายในเงื่อนไข ระยะเวลาและทรัพยากร เป็นกลไกเพื่อตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร อย่างไร ใครทำ ทำเมื่อใด และที่ไหน ที่ผูกต่อกันจนเป็นระบบและต่อเนื่องกัน

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า การวางแผน หมายถึง การกำหนดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมอย่างต่อเนื่องหลาย ๆ ทางเลือกไว้ล่วงหน้าแล้วตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดโดยยึดหยุ่นได้ตามโอกาสและความเหมาะสมทั้งนี้ต้องพยายามรักษาเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของแผนไว้เป็นสำคัญ

นอกจากนี้ อติศักดิ์ พงษ์กุลผลศักดิ์ (อ้างถึงในมุฮัมมัดฮิลมี อุซัยน, 2549 : 49) กล่าวว่า ขั้นตอนการวางแผนการควบคุมคุณภาพจะสำเร็จตามจุดมุ่งหมายถึงคำว่าคุณภาพ ก็ด้วยความร่วมแรงร่วมใจกันคิด พร้อมทั้งจะปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้หมดไป ซึ่งหลักการปฏิบัติการวางแผนการสร้างคุณภาพมีขั้นตอนดังนี้

1) ระบุปัญหาต่างๆ ที่ต้องการปรับปรุงเป็นงานขั้นแรกของการปฏิบัติการสร้างคุณภาพซึ่งทุกคนจะต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในการหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น

2) การเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อคุณลักษณะการกระจายของกระบวนการผลิต หรือสาเหตุของสิ่งที่ต้องการปรับปรุงว่ามีการกระจายมากน้อยเพียงใด มีสาเหตุเนื่องจากอะไร เพื่อจะได้แก้ไขปรับปรุงสาเหตุของสิ่งที่ต้องการปรับปรุงซึ่งการ เก็บข้อมูลควรจะเป็นลักษณะที่อ่านง่ายและสะดวกต่อการปฏิบัติ เช่น ใช้ตาตรวจสอบแผนภูมิต่าง ๆ หรือแบบสอบถามในการหาสาเหตุ หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วควรมีการจำแนกข้อมูลออกเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อสะดวกต่อการสร้างแผนภูมิแกงปลาและเสนอต่อที่ประชุมสาเหตุเนื่องจากอะไร เพื่อจะได้แก้ไขปรับปรุงสาเหตุของสิ่งที่ต้องการปรับปรุงซึ่งการ เก็บข้อมูลควรจะเป็นลักษณะที่อ่านง่ายและสะดวกต่อการปฏิบัติ เช่น ใช้ตาตรวจสอบแผนภูมิต่าง ๆ หรือแบบสอบถามในการหาสาเหตุ หลังจาก

การเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วควรมีการจำแนกข้อมูลออกเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อสะดวกต่อการสร้างแผนภูมิ ก้างปลาและเสนอต่อที่ประชุม

3) กำหนดหัวข้อและแสดงสภาพของปัญหา หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ แล้ว ในขั้นตอนนี้จะเป็นการสร้างแผนภูมิต่างๆ เช่น แผนภูมิ ก้างปลา แผนภูมิพาราโต แผนภูมิควบคุม และแผนภูมิกราฟ เพื่อใช้กำหนดสาเหตุของความบกพร่องต่างๆ ตลอดจนแสดงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับงานที่ทำอยู่ และเมื่อทราบถึงปัญหาต่างๆ จากแผนภูมิที่กำหนดแล้ว ขั้นต่อไปจะเป็นการระดมความคิดถกถึงปัญหาต่างๆ เพื่อเลือกปัญหาบางจุดขึ้นมาแก้ไขปรับปรุงแล้วกำหนดหัวข้อในการแก้ไขปรับปรุง

4) กำหนดเป้าหมายที่แน่นอน การตั้งเป้าหมายเป็นสิ่งสำคัญของการทำกิจกรรมการสร้างคุณภาพ ดังนั้น หลังจากกำหนดหัวข้อเลือกปัญหาที่จะปรับปรุงแก้ไขแล้ว ขั้นต่อไปจะต้องกำหนดเป้าหมายของการปฏิบัติงานซึ่งการกำหนดเป้าหมายนั้น สมาชิกทุกคนจะต้องยอมรับ และมีความรู้สึกว่าจะสามารถกระทำกิจกรรมนั้นสำเร็จตามเป้าหมาย

5) เลือกวิธีการปรับปรุงแก้ไข เมื่อทราบถึงสาเหตุของปัญหาและกำหนดปัญหาที่จะปฏิบัติภายใต้เป้าหมายที่แน่นอนแล้ว ในขั้นนี้จะเป็นขั้นของการระดมความคิดความสามารถของสมาชิกทุกคนในการที่จะเลือกวิธีการแก้ปัญหา ให้สามารถบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของการวางแผนการสอน

ศาสนาอิสลามได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการวางแผนเพราะการวางแผนคือ การวางระบบในการทำงานและสะดวกในการดำเนินการอย่างที่ท่านท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ เคยวางแผนในการที่จะเผยแพร่ศาสนาอิสลามจะเห็นได้ว่าตอนที่ท่านท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ อยู่ในช่วงมักกะห์ก็จะเริ่มเผยแพร่อย่างเงียบๆ ต่อมาเมื่อได้สมาชิกเพิ่มขึ้นก็จะใช้วิธีเผยแพร่อย่างเปิดเผย และการวางแผนของท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ในการอพยพจากนครมักกะห์ไปยังนครมาดีนะฮ์ การอพยพครั้งนี้จะเห็นว่าท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ได้มีการวางแผนอย่างละเอียด ดังต่อไปนี้

1. มีการเตรียมพร้อมทั้งด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตของบรรดาเศาะหาบะห์ ﷺ
2. ท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ จะเลือกเวลาและเส้นทางที่เหมาะสม
3. มีการเตรียมพาหนะสำหรับเดินทาง
4. มีการเตรียมพร้อมด้านสถานที่หรือจุดหมายปลายทาง

นั้นแสดงให้เห็นว่าท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ได้มีการวางแผนอย่างละเอียดทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยในการเผยแพร่ศาสนาอิสลามทั้งในส่วนบุคคลและส่วนกลุ่มจากการรุกรานหรือการทำร้ายจากกุฟาร (Muhammad amhazun . 2002 : 110-135)

การวางแผนการสอน เป็นงานสำคัญของครูผู้สอน การสอนจะประสบความสำเร็จด้วยดีหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการวางแผนการสอนเป็นสำคัญ การวางแผนการสอนจึงมีความสำคัญหลายประการ ดังนี้

1. ทำให้ผู้สอนสอนด้วยความมั่นใจเมื่อเกิดความมั่นใจในการสอนย่อมจะสอนด้วยความคล่องแคล่ว เป็นไปตามลำดับขั้นตอนอย่างราบรื่น ไม่ติดขัด เพราะได้เตรียมการทุกอย่างไว้พร้อมแล้ว การสอนก็จะดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างสมบูรณ์

2. ทำให้เป็นการสอนที่มีคุณค่าคุ้มกับเวลาที่ผ่านไป เพราะผู้สอนสอนอย่างมีแผน เป้าหมาย และมีทิศทางในการสอน มีข้อเสนออย่างเลื่อนลอย ผู้เรียนก็จะได้รับความรู้ ความคิด เกิดเจตคติ เกิดทักษะ และเกิดประสบการณ์ใหม่ตามที่ผู้สอนวางแผนไว้ ทำให้เป็นการเรียนการสอนที่มีคุณค่า

3. ทำให้เป็นการสอนที่ตรงตามหลักสูตร ทั้งนี้เพราะในการวางแผนการสอนผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรทั้งด้านจุดประสงค์การสอน เนื้อหาสาระที่จะสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน และการวัดผลและประเมินผล แล้วจัดทำออกมาเป็นแผนการสอน

4. ทำให้ผู้สอนมีเอกสารเตือนความจำ สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสอนต่อไป ทำให้ไม่เกิดความซ้ำซ้อนและเป็นแนวทางในการทบทวนหรือการออกข้อสอบเพื่อวัดผลประเมินผลผู้เรียนได้

5. ทำให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อผู้สอนและต่อวิชาที่เรียน ทั้งนี้เพราะผู้สอน สอนด้วยความพร้อม เป็นความพร้อมทั้งทางด้านจิตใจ และความพร้อมทางด้านวัตถุ ความพร้อมทางด้านจิตใจคือความมั่นใจในการสอน เมื่อผู้สอนเกิดความพร้อมในการสอน ย่อมสอนด้วยความกระฉับกระเฉง ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนในบทเรียน อันส่งผลให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อผู้สอนและต่อวิชาที่เรียน (อาภรณ์ ใจเที่ยง.2546 : 201-202 อังอิงในมุขอำมัตนาเซ สามะ 2551: 33)

ลักษณะการวางแผนการสอน

การวางแผนการสอนอาจแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การวางแผนโดยยึดเวลาและการวางแผนการสอนที่ยึดเนื้อหาวิชาเป็นหลัก ซึ่งรายละเอียดของแต่ละลักษณะมีดังนี้

1.1 การวางแผนการสอนโดยยึดเวลา

อาจแบ่งออกเป็นการวางแผนการสอนประจำปี ประจำภาคการศึกษา ประจำเดือน ประจำสัปดาห์ ประจำวัน และประจำชั่วโมง ซึ่งในแต่ละระดับนั้นมีหลักการในการวางแผนดังต่อไปนี้

1) การวางแผนการสอนประจำปี ในการวางแผนประจำปีนั้น ผู้สอนควรจะทราบว่าในแต่ละปีการศึกษาที่สถาบันของตนแบ่งออกเป็นกี่ภาคการศึกษา แต่ละภาคการศึกษาเปิดและปิดเรียนเมื่อไร ช่วงเวลาใดสอบกลางภาคและปลายภาค และช่วงเวลาใดที่ผู้สอนต้องส่งผลการสอบของผู้เรียนแก่ผู้บริหารสถาบัน ซึ่งจะหาข้อมูลเหล่านี้ได้จากแผนการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่สอนอยู่ ซึ่งปกติจะมีการพิมพ์และแจกจ่ายแก่ผู้สอนและผู้เรียนก่อนที่จะเปิดเรียนในแต่ละปีการศึกษา

ผู้สอนต้องพิจารณาประกอบการวางแผนการสอนวิชาต่างๆ ทั้งนี้ เพราะบุคลากรแต่ละคนนั้นมีเวลาจำกัด ในการวางแผนการใช้เวลาประจำปีนั้น ควรจะมีปฏิทินการวางแผนเพื่อให้สามารถระบุได้ว่าในช่วงเดือนใดต้องทำกิจกรรมใดบ้าง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเวลาที่มีอยู่ และป้องกันไม่ให้เกิดความผิดพลาดในการประสานงานหรือดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม

2) การวางแผนการสอนประจำปีภาคการศึกษา ก่อนเปิดเรียนในแต่ละภาคการศึกษา ผู้สอนควรตรวจสอบข้อมูลในปฏิทินการศึกษาของสาขาวิชาหรือสถาบันว่าตนเองต้องสอนวิชาใดบ้าง

รวมทั้งหมดจำนวนก็วิชา และแต่ละวิชาสอนอยู่ในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด หรือเป็นผู้ประสานงาน หรือเป็นผู้ร่วมสอน และกิจกรรมในด้านการเรียนการสอนอื่นๆ ในสาขาวิชาที่ตนเองต้องรับผิดชอบมีอะไรบ้าง

3) การวางแผนการสอนประจำเดือน ในช่วงปลายเดือนที่ผ่านมาหรือขึ้นต้นเดือนใหม่ ผู้สอนควรจะพิจารณาว่าในส่วนวิชาที่ตัวเองต้องสอนหรือที่ต้องรับผิดชอบนั้นในช่วงเดือนต่อไปต้องทำอะไรบ้าง อีกส่วนหนึ่งที่ต้องพิจารณาคือ ในช่วงเดือนที่ผ่านมา มีกิจกรรมอะไรบ้างที่ยังทำไม่เสร็จ และจะอย่างไรหรือจะดำเนินการต่อไปอย่างไร เพื่อให้งานที่ค้างจากเดือนที่แล้วสามารถจัดการให้บรรลุผลได้ตามที่กำหนด ทั้งนี้เพื่อให้การทำงานในเดือนต่อไปมีความต่อเนื่องและสามารถดำเนินงานต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่วางแผนไว้

4) การวางแผนการสอนประจำสัปดาห์ การวางแผนประจำสัปดาห์อาจทำคล้ายกับการวางแผนประจำเดือน โดยดูในภาพรวมว่า ในสัปดาห์ที่ผ่านมา งานอะไรบ้างที่ยังทำไม่เสร็จและจำเป็นต้องทำต่อเนื่องในสัปดาห์ต่อไป เมื่อถึงต้นสัปดาห์ควรจะวางแผนงานที่ต้องดำเนินการในสัปดาห์นั้น ๆ โดยกำหนดว่าในแต่ละวันต้องทำอะไรบ้าง ทั้งในด้านการสอนหรือภารกิจอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถใช้เวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้งานต่าง ๆ ที่ต้องรับผิดชอบนั้นสามารถดำเนินการได้เสร็จสมบูรณ์

5) การวางแผนการสอนประจำวัน การวางแผนประจำวันเป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในการทำงาน การวางแผนประจำวันที่ดีนั้นควรจะมีการเขียนระบุกิจกรรมการสอนและกิจกรรมอื่นๆ ที่ตนเองต้องรับผิดชอบในการทำงานในแต่ละวันให้ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อป้องกันการหลงลืมและช่วยให้มีการเตรียมการที่ดีในการทำกิจกรรมที่ต้องดำเนินการในวันนั้น ๆ

ในการวางแผนประจำวันนั้น ควรจะมีการสรุปว่าในวันที่ผ่านมามีงานอะไรบ้างที่ค้างและในวันต่อไปจะต้องทำอะไรบ้าง โดยดูจากปฏิทินการทำงาน แล้วระบุกิจกรรมที่ต้องทำในแต่ละวันให้ชัดเจน ถ้าจะให้ดียิ่งขึ้นควรระบุกิจกรรมในแต่ละช่วงเวลาการทำงานด้วย เช่น ช่วงเช้า ช่วงบ่าย และช่วงตอนเย็นต้องทำอะไรบ้าง ในขณะเดียวกัน ควรมีการจัดกลุ่มกิจกรรมของงานที่ต้องทำให้ชัดเจน เช่น กลุ่มกิจกรรมด้านการสอน กลุ่มกิจกรรมด้านการติดต่อประสานงาน กลุ่มกิจกรรมด้านการประชุม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถบริหารเวลาสำหรับดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6) การวางแผนการสอนประจำชั่วโมง เมื่อผู้สอนจะต้องไปสอนในชั่วโมงใดชั่วโมงหนึ่ง ผู้สอนควรจะมีการเตรียมการเป็นอย่างดี โดยก่อนการสอนผู้สอนควรใช้เวลาอย่างน้อย 10-20 นาทีเพื่อทบทวนบทเรียนและเตรียมการต่าง ๆ ในส่วนของเนื้อหาวิชานั้น ผู้สอนควรจะมีการทบทวนข้อมูลในแผนการสอน มีการจัดเตรียมสื่อการสอนและมีการจัดลำดับสื่อต่าง ๆ ที่ต้องใช้ มีการทบทวนขั้นตอนการสอน ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมของผู้เรียน และขั้นตอนการประเมินผล ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการสอนนั้นเป็นไปด้วยความราบรื่น ในขณะเดียวกัน ก่อนทำการสอนผู้สอนควรจะมีการตรวจสอบห้องเรียน อุปกรณ์หรือสื่อการสอนที่ต้องใช้ รวมทั้งพิจารณาในด้านการควบคุมชั้นเรียนด้วยว่าจะดำเนินการอย่างไร ในขณะเดียวกันควรตัดความกังวลในภาระงานอื่นๆ ออกจากจิตใจ โดยมุ่งคำนึงถึงผู้เรียน และเนื้อหาวิชาที่จะสอนในชั่วโมงนั้น ๆ เป็นสำคัญ

สรุปได้ว่า ลักษณะการวางแผนการสอน มีลักษณะที่ 1. คือ การวางแผนการสอนโดยยึดเวลา สามารถแบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ การวางแผนการสอนประจำปี ประจำภาคการศึกษาประจำเดือน ประจำสัปดาห์ ประจำวัน ประจำชั่วโมง แต่ละด้านมีความสำคัญในการบริหารจัดการการสอนโดยยึดเวลา ให้มีประสิทธิภาพและตอบโจทย์ผู้สอนและผู้เรียน

1.2 การวางแผนการสอนที่ยึดเนื้อหาวิชาเป็นหลัก

การวางแผนการสอนที่ยึดเนื้อหาวิชาเป็นหลัก อาจแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับ วิชา ระดับบท และระดับหัวข้อ ซึ่งมีหลักการและวิธีการวางแผนการสอนดังนี้

1) การวางแผนการสอนระดับวิชา กิจกรรมหลักในการวางแผนระดับวิชา ได้แก่ การจัดทำประมวลรายวิชา (Course Syllabus) ซึ่งการจัดทำประมวลรายวิชานั้น ควรมียุทธศาสตร์ประกอบ และข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งจำเป็นต้องใช้เวลาในการเตรียมการมากพอสมควรในกรณีที่มีผู้สอนร่วมกันหลายคน ควรมีการจัดประชุมร่วมกัน เพื่อพิจารณาร่างประมวลรายวิชานั้นและปรับปรุงแก้ไข ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสังเขปวิชา (Course Description) ที่ระบุไว้ในหลักสูตร ในขณะเดียวกันควรแบ่งภาระงานสอนระหว่างผู้ร่วมสอน โดยระบุให้ชัดเจนว่าใครรับผิดชอบสอนบทใด และหัวข้อใด และสอนในวันเวลาใด ในส่วนของกิจกรรมการเรียนรู้ของวิชา เช่น การจัดทำรายงาน การศึกษาดูงาน หรือการนำเสนอรายงาน ก็ควรมีการระบุว่ามีกำหนดดำเนินการในวันใด และผู้สอนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบ

2) การวางแผนการสอนระดับบท ในการวางแผนระดับบทควรแบ่งเนื้อหาวิชา ออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ โดยที่หัวข้อเหล่านั้นควรมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ในบางวิชาอาจแบ่งออกเป็นหัวข้อการสอนหลายลักษณะ เช่น หัวข้อการบรรยาย การปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการจัดทำรายงาน เป็นต้น ในส่วนของกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีการระบุให้ชัดเจนว่าผู้เรียนต้องทำกิจกรรมอะไรบ้าง แต่ละกิจกรรมมีวัตถุประสงค์อย่างไร สิ่งที่คาดหวังจากแต่ละกิจกรรมมีอะไรบ้าง และมีหลักเกณฑ์ในการประเมินผลงานอย่างไร

3) การวางแผนการสอนระดับหัวข้อ การวางแผนระดับหัวข้อก็คือ การจัดทำแผนการสอน ซึ่งควรมีขั้นตอนและวิธีการที่เหมาะสม โดยแผนการสอนควรมียุทธศาสตร์ประกอบต่าง ๆ อย่างครบถ้วน สามารถนำไปใช้สอนได้ง่าย

สรุปได้ว่า ลักษณะการวางแผนการสอน มีลักษณะที่ 2. คือ การวางแผนการสอนที่ยึดเนื้อหาวิชาเป็นหลัก อาจแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับ วิชา ระดับบท และระดับหัวข้อ แต่ละด้านมีความสำคัญในการวางแผนการสอนที่ยึดเนื้อหาควรมีขั้นตอน ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ และวิธีการที่เหมาะสมสามารถนำไปใช้สอนได้ง่ายต่อนักเรียน

สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการวางแผนการสอน

สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการวางแผนการสอนมีหลายประการ ซึ่งผู้สอนจะต้องคิดพิจารณาเพื่อเป็นกรอบในการวางแผนการสอน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนในระดับวิชา บท หรือหัวข้อ ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1) วิชา บท และหัวข้อ ในการวางแผนการสอนนั้น ผู้สอนควรทราบว่าตนเองต้องวางแผนในระดับวิชา บท หรือหัวข้อ ซึ่งในแต่ละระดับนั้นมักมีกระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการแตกต่างกันออกไป ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของสถานศึกษาแต่ละแห่งด้วย อย่างไรก็ตาม ในการวางแผนการสอนนั้น สิ่งแรกที่ผู้สอนควรทำคือการอ่านข้อมูลต่างๆในหลักสูตรการศึกษาเพื่อให้เข้าใจภาพรวมของหลักสูตรนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลในส่วนของปรัชญา วัตถุประสงค์โครงสร้างหลักสูตร สังเขปวิชา และแผนการศึกษาของหลักสูตร

ในส่วนของการวางแผนในระดับวิชานั้น คือการจัดทำประมวลรายวิชา (CourseSyllabus) ซึ่งแต่ละวิชาแบ่งเป็นบทต่าง ๆ แต่ละบทประกอบด้วยหัวข้อการสอนต่างๆ โดยในส่วนของการวางแผนการสอนนั้น ผู้สอนมักจะต้องรับผิดชอบในการวางแผนในระดับวิชาคือการจัดทำประมวลรายวิชาและการวางแผนการสอนในระดับหัวข้อ

2) วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เป้าหมายสูงสุดของการจัดการเรียนการสอนคือให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งอาจสามารถกำหนดไว้ 3 ลักษณะ คือ มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านทัศนคติ ดังนั้นในการกำหนดวัตถุประสงค์ทางการเรียนจึงควรระบุให้ชัดเจนว่า ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างใน 3 ด้านดังกล่าวแล้ว ซึ่งมักนิยมเขียนวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในลักษณะของ วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยที่วัตถุประสงค์ของการเรียนนี้จะประกอบในการจัดการเรียนการสอนไม่ว่าจะเป็นการวางแผนในระดับวิชา ในระดับบท หรือในระดับหัวข้อ

3) เนื้อหาวิชาการ เนื้อหาวิชาการเป็นส่วนที่สำคัญส่วนหนึ่งการวางแผนการสอนซึ่งผู้สอนจะต้องศึกษาค้นคว้า รวบรวม และสรุปข้อมูลที่เกี่ยวข้อง พร้อมกับทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อนที่จะนำไปสอนผู้เรียน ในส่วนของเนื้อหาวิชาการนี้ผู้สอนจำเป็นที่จะต้องค้นคว้าจากหลายแหล่ง ทั้งนี้เพื่อให้องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องมีความกว้างขวาง มีความถูกต้องและมีความทันสมัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้ เป็นยุคของข่าวสารข้อมูล ซึ่งเนื้อหาวิชาการ เทคโนโลยีหรือองค์ความรู้ใหม่ ๆ มักจะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ผู้สอนจำเป็นจะต้องมีการค้นคว้าองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องสอนอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการค้นคว้าจากตำรา วารสาร เอกสาร หรือฐานข้อมูลต่างๆ ผ่านทางระบบคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ ผู้สอนต้องมีการพัฒนาตนเองในเรื่องความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ เพื่อให้สามารถค้นคว้าเนื้อหาวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะต้องสอนได้

4) แหล่งข้อมูล ในการค้นคว้าเนื้อหาวิชาการนั้นมีความจำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ อาจจะเป็นทั้งข้อมูลมือสอง (Secondary Data) คือข้อมูลที่มีการรวบรวมเอาไว้แล้ว หรือข้อมูลมือหนึ่ง (Primary Data) ซึ่งได้จากการลงไปเก็บข้อมูลจากสถานการณ์จริงในส่วนของ การค้นคว้าข้อมูลมือสองนั้น ผู้สอนอาจจะค้นคว้าจากห้องสมุด สถานีวิทยุ หน่วยงานพัฒนาต่าง ๆ หรือศูนย์ข้อมูลของชุมชน

หากผู้สอนกำหนดให้ผู้เรียนมีการค้นคว้าเนื้อหาวิชาการจากแหล่งข้อมูลต่างๆด้วยตนเอง ผู้สอนควรให้คำแนะนำผู้เรียนว่า ข้อมูลเนื้อหาวิชาการที่กำหนดนั้นน่าจะสามารถค้นคว้าได้จากที่ใด ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักแนวทางในการค้นคว้าที่ถูกต้อง รู้จักแหล่งข้อมูลที่สามารถจะหาองค์ความรู้ที่จำเป็นต้องนำมาจัดทำรายงานตามที่กำหนดได้

5) ลักษณะของผู้เรียน ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนนั้น ผู้สอนควรจะยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered) ดังนั้น ในการเตรียมการสอนจึงควรคำนึงถึง จำนวนอายุ เพศ ความสนใจ ความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ซึ่งคุณลักษณะของผู้เรียนดังกล่าวเหล่านี้ จะมีผลต่อการจัดกระบวนการจัดการเรียนการสอนทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การกำหนดวัตถุประสงค์ การเรียนรู้ การเลือกวิธีการสอน การจัดเตรียมสถานที่เรียน การกำหนดกิจกรรมการเรียน การจัดทำสื่อการสอน หรือการประเมินผลการเรียน ดังนั้นในการวางแผนการสอน ผู้สอนควรจะรู้คุณลักษณะของผู้เรียนที่ตนเองต้องสอนเป็นอย่างดี

6) สถานที่เรียน สถานที่เรียนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ผู้สอนต้องคำนึงถึงในการเตรียมแผนการสอน นอกจากนั้นสถานที่เรียนควรจะจัดให้เหมาะสมกับเทคนิคการสอน เช่น การสอนแบบบรรยาย ก็อาจจัดโต๊ะที่นั่งเรียนในลักษณะหนึ่ง แต่ถ้าเป็นการสอนแบบอภิปรายกลุ่มหรือแบบปฏิบัติการก็ควรจะมีการจัดสถานที่เรียนอีกลักษณะหนึ่ง เป็นต้น

7) สื่อการสอน ตามหลักการเรียนรู้แล้ว ถ้าผู้เรียนมีโอกาสใช้ประสาทสัมผัสกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากก็มักจะเกิดการเรียนรู้มากขึ้น เช่น ผู้เรียนมีทั้งโอกาสได้ฟัง ได้ดู ได้กิน ได้ดมกลิ่นหรือได้สัมผัสโดยลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็จะมีโอกาสเกิดการเรียนรู้มากกว่าการได้ฟังหรือได้ดูเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ผู้สอนควรจะมีการเตรียมสื่อการสอนและกิจกรรมของผู้เรียนให้มีความหลากหลาย และมีความพร้อมก่อนที่จะสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

นอกจากนั้น ผู้สอนสามารถใช้คอมพิวเตอร์ในการเตรียมสื่อการสอนต่างๆ ซึ่งมีโปรแกรมคอมพิวเตอร์หลายโปรแกรมที่ผู้สอนสามารถใช้จัดเตรียมสื่อและนำเสนอข้อมูลต่างๆได้ง่ายยิ่งขึ้น ผู้สอนอาจพัฒนาตัวเองให้สามารถเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับช่วยสอนหรือเรียกโดยทั่วไปว่า CAI (Computer Assisted Instruction) ซึ่ง CAI นี้สามารถจัดเตรียมให้มีลักษณะที่ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเองได้ ในอนาคตมีแนวโน้มว่าการใช้คอมพิวเตอร์เป็นสื่อการสอนจะเพิ่มมากขึ้น และในระบบ Internet ได้มีการเผยแพร่ข้อมูลวิชาการและสื่อการสอนต่าง ๆ ซึ่งผู้สอนสามารถสืบค้นและนำมาใช้ประกอบการสอนได้ ดังนั้น ผู้สอนควรพัฒนาความสามารถของตนเองในเรื่องการใช้คอมพิวเตอร์ และการใช้โปรแกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน

8) กิจกรรมการเรียน ตามหลักการเรียนรู้ คนเราจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดจากการกระทำของตนเอง ดังนั้น การกำหนดกิจกรรมการเรียนในการสอนหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้สอนควรคำนึงถึง ดังนั้น ในการกำหนดกิจกรรมการเรียนควรจะมองภาพรวมทั้งหมดว่าผู้เรียนควรจะได้อะไรบ้างจากตัวเอง ลงมือปฏิบัติการ หรือได้ดูสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับการนำเอาองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีการที่เกี่ยวข้องไปใช้ในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ ผู้สอนควรมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการกำหนดให้ผู้เรียนทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง

9) เทคนิคการสอน เทคนิคการสอนมีหลายวิธี ในการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือวิชาใดวิชาหนึ่งผู้สอนควรจะเลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา วัตถุประสงค์ของการเรียน ลักษณะของผู้เรียน สถานที่เรียน และปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ รวมทั้งความสามารถของผู้สอนในการใช้เทคนิคในการสอนนั้น ๆ ด้วย อย่างไรก็ตามในการสอนหัวข้อหนึ่ง ๆ ผู้สอนควรจะเลือกการสอนหลายวิธีมาผสมผสานกันให้เหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้การสอนเรื่องนั้นๆ

10) เวลาเรียน การสอนแต่ละวิชาหรือแต่ละหัวข้อมักจะมีเวลาจำกัด เช่น ในแต่ละภาคการศึกษาวิชาหนึ่งอาจมีระยะเวลาสอน 15 สัปดาห์ และในการสอนหัวข้อหนึ่งๆ อาจมีเวลาเพียง 1-3 ชั่วโมงเท่านั้น ดังนั้นในการเตรียมแผนการสอนผู้สอนควรคำนึงถึงเวลาเรียน ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนทั้งหมดเสร็จสิ้นในเวลาที่กำหนด ดังนั้นในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียน ปริมาณเนื้อหาที่จะต้องเรียน กิจกรรมต่างๆ ของผู้เรียน รวมทั้งเทคนิคการสอนที่จะใช้ในการสอนแต่ละหัวข้อ ควรจะคำนึงถึงเวลาเรียนที่กำหนดไว้ด้วย

11) จิตวิทยาการเรียนรู้ เป้าหมายสูงสุดของการจัดกระบวนการเรียนการสอน คือให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่วัตถุประสงค์ได้กำหนดไว้ ดังนั้นผู้สอนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล ทั้งนี้เพื่อให้ทราบว่าคนเรานั้นเรียนรู้ได้อย่างไร ผู้สอนจึงควรศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ หลักเกณฑ์การเรียนรู้ แรงจูงใจในการเรียนรู้ การต่อต้านการเรียนรู้ หรือหลักเกณฑ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งจะมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้สอนสามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมเพื่อเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจิตวิทยาการเรียนรู้ของบุคคลสามารถที่จะค้นคว้าได้จากเอกสารทั่วไปทางด้านจิตวิทยาและการศึกษา นอกจากนี้ ผู้สอนที่ไม่ได้ศึกษามาทางด้านวิชาครูหรือทางการศึกษาคควรหาโอกาสเพิ่มพูนความรู้ของตนเองเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยการเข้ารับการอบรม สอบถามผู้มีความรู้ และขอคำแนะนำจากผู้ประสบความสำเร็จด้านการสอน

12) ผู้สอน ผู้สอนเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนการสอนทั้งหมด ดังนั้น ผู้สอนควรจะมี ความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ผู้สอนแต่ละคนมักมี ความรู้ความสามารถแตกต่างกันไป ผู้สอนบางคนสามารถสอนโดยการบรรยายได้ดีแต่อาจไม่สามารถ ที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนลักษณะอื่นได้ดี หรือผู้สอนบางคนบรรยายไม่เก่งแต่สามารถที่จะจัด กิจกรรมลักษณะอื่นได้ดี ดังนั้น ในการการวางแผนการสอนจึงควรคำนึงถึงความรู้และความสามารถ ของผู้สอนด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดการจัดกระบวนการเรียนการสอนมีความเหมาะสมกับความสามารถของ ผู้สอน อย่างไรก็ตาม ในด้านความสามารถในการสอนนี้ ผู้สอนควรจะมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถใช้เทคนิคการสอนต่างๆ ได้ดี

13) การประเมินผล การประเมินผลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการเรียน การสอน การที่ผู้สอนจะทราบว่าผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้หรือไม่ และบรรลุในระดับใด จำเป็นจะต้องมีการประเมินผล แล้วนำผลการประเมินนั้นมาพิจารณาและเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ กำหนดการประเมินผลการเรียนอาจทำทั้งก่อนการเรียน ระหว่างการเรียน และหลังการเรียนหัวข้อใด หัวข้อหนึ่งหรือวิชาใดวิชาหนึ่ง ซึ่งวัตถุประสงค์ของการประเมินก่อนการเรียนระหว่างเรียน และ หลังการเรียนอาจแตกต่างกันออกไปบ้าง ทั้งนี้ ผู้สอนควรมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถใช่วิธีการ ประเมินแบบต่าง ๆ เป็นอย่างดีการประเมินผลที่ดีควรทำหลายรูปแบบและหลายครั้ง ในส่วนของ รูปแบบการประเมินผลนั้นอาจมีทั้งการซักถาม การสังเกต การทดสอบย่อย การให้ฝึกปฏิบัติ การ จัดทำรายงานการทดสอบย่อย การสอบกลางภาค การสอบปลายภาค หรือวิธีการอื่น ๆ ทั้งนี้ ต้องมี ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียน

เป้าหมายหลักของการประเมินผลมีสองประการ ได้แก่ เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนและเพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของการเรียน โดยในส่วนของปรับปรุงการเรียนการสอนนั้นผู้สอนสามารถนำผลการประเมินก่อนและระหว่างการเรียนมาดำเนินการในส่วนนี้ได้ส่วนการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการเรียนนั้นพิจารณาได้จากการประเมินผลหลังการเรียน (ศึกษาศาสตร์เกษตร .2551.ระบบออนไลน์)

สรุปได้ว่า สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการวางแผนการสอน ซึ่งผู้สอนจะต้องคิดพิจารณาเพื่อเป็นกรอบในการวางแผนการสอน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนในระดับวิชาบทหรือหัวข้อ เนื้อหาวิชาการผู้สอน ซึ่งปัจจัยต่างๆ มีความสำคัญต่อการวางแผนการสอน ให้มีกระบวนการเรียนรู้การสอนให้ประสบความสำเร็จตามที่วัตถุประสงค์ได้กำหนดไว้

2.2.2.2 ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการสอนเป็นกระบวนการที่ทำให้ครูผู้สอนต้องตระหนักและให้ความสำคัญเริ่มต้นที่ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร เนื้อหาสาระวิชานั้นๆ ตามด้วยเทคนิคการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและวิธีการต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ในบทเรียน สามารถสร้างบรรยากาศให้เกิดความสนใจและประสิทธิภาพกับผู้เรียน (มูฮัมมัดนาเซ สามะ, 2551: 42)

ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนมีเป้าหมายหลักคือ การทำให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามที่จุดประสงค์ได้วางไว้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นในการที่จะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้นั้นจะต้องอาศัยกระบวนการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนเป็นประการสำคัญ เพราะกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมภาคปฏิบัติที่ผู้สอนได้ปฏิบัติแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการสอนที่ได้กำหนดไว้ เช่นเดียวกันการจัดการเรียนการสอนคือ กระบวนการดำเนินการกิจกรรมหรือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูจัดให้แก่ผู้เรียนทุกชั้นตอนหรือเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ได้แก่การวางแผนการสอน การดำเนินงานสอน การใช้สื่อการสอน และการวัดผลการประเมินผล อีกทั้งการจัดการเรียนการสอนนั้นเป็นการรวมหลายกิจกรรมเข้าด้วยกัน คือ การจัดชั้นเรียน การจัดผู้เรียนเข้าเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดทำกำหนดการสอน และตารางสอน รวมถึงการจัดบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการสอน ซึ่งการจัดการเรียนการสอนที่ดีนั้นผู้บริหารโรงเรียนโรงเรียน ครู และนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยมีผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นำในการดำเนินงาน แต่อย่างไรก็ตามงานด้านการเรียนการสอนนั้นถือเป็นงานหลักของครูผู้สอนในโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนเองต้องให้ความสำคัญเพราะผู้สอนเป็นหัวใจสำคัญที่จะน่านักเรียนไปสู่เป้าหมายที่หลักสูตรต้องการได้ และในส่วนของงานบริหารงานวิชาการด้านการเรียนการสอนนั้นผู้บริหารโรงเรียนต้องยึดหลักการจัดการเรียนการสอนตามแนวของหลักสูตร ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง โดยจะต้องจัดครูเข้าสอน จัดหาสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก ตามความจำเป็น กระตุ้นและส่งเสริมให้ครูจัดทำและใช้แผนการสอน ติดตามการจัดการเรียนการสอนของครู ส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น และเพื่อให้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้จำเป็นที่จะต้องมีการนำองค์ประกอบของหลักสูตรทั้งหมดมาสู่กระบวนการปฏิบัติที่ถูกต้องและเป็นระบบด้วย (เฉลิมพล และชน, 2550 อ้างถึงใน ชัยน์ มุฮัมมัด ซาฮาตะฮ์, ม.ป.ป. : 177)

ความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอน เพราะกิจกรรมทั้งของผู้เรียนและผู้สอนที่เหมาะสม จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ดังที่ ท่านนบี มุฮัมมัด ﷺ ได้ให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้วิธีและเทคนิคต่างๆ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เช่น ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ใช้เทคนิคการย้ำ หากท่านเห็นว่าเรื่องใดมีความสำคัญ ท่านก็จะกล่าวย้ำหลายๆ ครั้งและบ่อยครั้งที่ท่านปฏิบัติเช่นนี้ ครั้งหนึ่งมีชายคนหนึ่งมาหาท่าน และขอให้ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ วะศียะฮ์แก่เขา ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า لَا تَغْضَبْ แปลว่า “ ท่านจงอย่าโกรธ ” ชายคนนั้นก็พยายามที่จะขอวะศียะฮ์อีก ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวคำเดิมว่า لَا تَغْضَبْ เทคนิคการย้ำนี้จะได้รับการปฏิบัติเสมอมา ท่านจะกล่าวย้ำหากสิ่งนั้นมีความสำคัญหรือจะย้ำข้อความบางตอน เพื่อที่จะทำให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ เข้าใจสิ่งที่ท่านต้องการสอนอย่างถ่องแท้(อิบราฮีม ณรงครักษาเขต 2546 :33) ฉะนั้นการใช้เทคนิคในการจัดการเรียนการสอนแสดงถึงความสำคัญยิ่งทำให้ผู้เรียนมีความตั้งใจและเข้าใจง่าย ดังที่ วารี อิระจิด (2530 : 162 – 163 อ้างอิงในนายมุฮัมมัดนาเซ สามะ 2551: 42 – 43) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีต่อการเรียนรู้ไว้หลายประการ ดังนี้

1. กิจกรรมช่วยสร้างความสนใจของเด็ก
2. กิจกรรมจะเปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ
3. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย
4. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ
5. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
6. กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียนได้มีการเคลื่อนไหว
7. กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียนได้รู้สึกสนุกสนาน
8. กิจกรรมช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
9. กิจกรรมขยายความรู้และประสบการณ์ของเด็กให้กว้างขวาง
10. กิจกรรมช่วยส่งเสริมความงอกงามและพัฒนาการของเด็ก
11. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมทักษะ
12. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
13. กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้จักทำงานเป็นหมู่
14. กิจกรรมจะช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจในบทเรียน

สรุปได้ว่า ผู้สอนจึงไม่ควรละเลยที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เข้าใจสิ่งที่ท่านต้องการสอนอย่างถ่องแท้ ให้ความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีต่อการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับวัย สติปัญญา ความสามารถของผู้เรียน และเนื้อหาของบทเรียนนั้น โดยต้องจัดอย่างมีจุดมุ่งหมาย

ประเภทของกิจกรรมการเรียนการสอน

บัณฑิต ดุลยรักษ์ (2542 : 155-156) ได้แบ่ง ประเภทของกิจกรรมการเรียนการสอนออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

1. กิจกรรมการเรียนการสอนยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลาง

กิจกรรมการเรียนการสอนประเภทนี้ ผู้สอนจะเป็นศูนย์กลางการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอน และเป็นผู้นำในขณะปฏิบัติกิจกรรม การเรียนการสอนในห้องเรียนจึงมีลักษณะเป็นการสื่อสารอย่างเดียว คือสอนเป็นผู้ถ่ายทอดการเรียนการสอน แม้ว่ากิจกรรมเหล่านี้จะยึดถือผู้สอนเป็นแกนกลางก็ตามแต่ไม่ได้หมายความว่าผู้เรียนจะไม่มีส่วนรวมในกิจกรรม ผู้เรียนยังคงมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมภายใต้การนำของครูเช่นการบรรยาย การเล่านิทาน การสาธิต การตั้งคำถาม เป็นต้น

2. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

กิจกรรมการเรียนการสอนประเภทนี้ ผู้เรียนจะเป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรมส่วนครูผู้สอนจะทำหน้าที่สำคัญต่งนั้นคือการประสานงาน และคอยส่งเสริมให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรม แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติกิจกรรม ทำให้บรรยากาศการเรียนการสอนเป็นไปด้วยดี กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สามารถแยกออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ 1) กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดกลุ่มผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นกิจกรรมที่จะส่งเสริม ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักกลไกของการทำงานร่วมกัน เช่นการอภิปราย การเล่นเกม การทดลอง ฯลฯ และ 2) กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นรายบุคคล เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้สอดคล้อง และส่งเสริมความแตกต่างระหว่างบุคคลของการเรียน โดยให้ผู้เรียนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนเอง เช่นการทำงานเดี่ยว การทำแบบฝึกหัด การทบทวนแบบโปรแกรม ฯลฯ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในปัจจุบันจะเน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ครูมีบทบาทสำคัญเป็นเพียงเป็นผู้คอยกระตุ้น ช่วยเหลือ แนะนำและอำนวยความสะดวกในกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ ได้ค้นหาคำตอบ การจัดกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การเรียนการสอน จึงนับได้ว่าความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความเรียนรู้ ครูจำเป็นต้องเลือกแนวทางในการจัดกิจกรรมการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาของบทเรียน แต่ถึงอย่างไรการเรียน การสอนในรูปแบบเดิมก็เชื่อว่าไม่มีค่า ถือได้ว่าเป็นรูปแบบการเรียนการสอนได้ในบางเวลาบางโอกาสซึ่งครูก็ไม่ควรที่นำเป็นรูปแบบการเรียนการสอนตลอดการศึกษา

รูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนว่าเป็นเป้าหมายของการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน คือ ครูทำให้ผู้เรียนหรือผู้บริหารโรงเรียนการศึกษาได้มีทักษะในการนำไปใช้ในชีวิตและสังคม ได้สามารถคิดเป็นร้อยละหาเป็น และแก้ปัญหาเป็น ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ทดลอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเกิดค่านิยมที่ดีต่อตนเองและสังคม (ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, 2545 : 29-31) ได้กล่าวถึงการจัดประสบการณ์เรียนควรคำนึงถึงพื้นฐาน 3 ประการดังนี้

1. การสำรวจหาประสบการณ์
2. บูรณาการ
3. การถ่ายโยงความรู้

กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากผู้สอนกับผู้เรียนจะบรรลุความมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

1. กิจกรรมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน คำนึงถึงสภาพแวดล้อมของผู้เรียน ผู้เรียนได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง เกิดการรับรู้ เจตคติและทักษะย่อมมีผลต่อผู้เรียนให้เรียนในสิ่งที่ใกล้ตัวไปหาไกลตัว

2. เมื่อปฏิบัติกิจกรรมนั้นแล้วผู้เรียนสามารถทราบผลของการกระทำ ถูกต้องหรือไม่ ดีหรือไม่อย่างไร ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร จะช่วยพัฒนาข้อบกพร่องของผู้เรียนในโอกาสต่อไป

3. การได้รับการเสริมแรงในผลแห่งการกระทำ เช่น คำชมของผู้สอนในระหว่างปฏิบัติการ หรือเมื่อเสร็จสิ้นแล้วผลแห่งความสำเร็จจะทำให้เกิดความภูมิใจ แรงเสริมดังกล่าวอาจเป็นรางวัล คำชมการยอมรับจากเพื่อนหรือกลุ่มซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี

4. ธรรมชาติของการเรียนรู้ ผู้เรียนย่อมเรียนรู้สิ่งที่ยากไปสู่สิ่งที่ซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้น การจัดเนื้อหาและกิจกรรมต่างๆควรลำดับจากง่ายไปหายาก ควรลำดับขั้นตอนให้ชัดเจนและควรให้ความรู้พื้นฐานก่อนที่จะให้ความรู้ในขั้นประยุกต์และแก้ปัญหา

5. ผู้เรียนต้องมีความพร้อม ความสนใจ ความต้องการยอมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี และให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติซ้ำๆ ความต่อเนื่องของบทเรียนยอมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี

ดังนั้น หลักการดังกล่าวส่งผลต่อการเรียนรู้และเป็นการทำกิจกรรมการเรียนการสอน มีคุณค่าต่อผู้เรียนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ยอมขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สอน ผู้สอนได้ใช้เทคนิควิธีอย่างไร ซึ่งมีรูปแบบการเรียนการสอนหลากหลายวิธี โดยเน้นความแตกต่างตามศักยภาพผู้เรียนได้แก่ 1) บทเรียนวิชา 2) การศึกษาเฉพาะเรื่องด้วยตนเอง 3) การประชุมกลุ่มใหญ่ 4) การประชุมกลุ่มย่อย และ 5) การจัดประสบการณ์ในกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนของท่านเราะสุลุลลอฮ ﷺ

การจัดการเรียนการสอนของท่านเราะสุลุลลอฮ ﷺ แก่บรรดาเศาะหาบะฮ رضي الله عنهم นั้นจะมีวิธีที่หลากหลายด้วยกันไม่จะเป็นในทางธรรมหรือทางโลก ซึ่งเป็นวิธีที่บรรดาเศาะหาบะฮ رضي الله عنهم เคยได้รับความสำเร็จในการเรียน และเมื่อสังเกตดูสมัยนี้การจัดการเรียนการสอนนั้นจะใช้วิธีเดียวกันกับวิธีของท่านเราะสุลุลลอฮ ﷺ ซึ่งการดำเนินการสอนนั้นจะคำนึงถึงตัวบุคคลเป็นหลักและความแตกต่างด้านสติปัญญาของผู้เรียน ซึ่งจะขอยกตัวอย่างเป็นบางส่วนดังต่อไปนี้

1. การสอนด้วยวิธีการอุปมา เป็นเทคนิคที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจง่าย ดังที่ท่านเราะสุลุลลอฮ ﷺ ยกตัวอย่างจากโองการที่อัลลอฮ ﻻ ได้เปรียบเทียบคำพูดที่เลวนั้นเปรียบเสมือนต้นไม้ที่ถูกถอนราก ในซูเราะห์อิบรอฮีม โองการที่ 26

อัลลอฮ ﻻ ตรัสว่า

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ

فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿٢٦﴾

(إبراهيم: 26)

ความหมายว่า : “และอุปมาคำพูดที่เลว ดั่งต้นไม้อัปเฉาถูกถอน
รากออกจากพื้นดิน มันไม่มีความมั่นคงเลย”

(อิบรอเฮม : 26)

จากอายัตดังกล่าวท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ จะยกหลักฐานเกี่ยวกับคนที่พูดไม่ดีคนที่พูดเลวนั้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้อุปมาดั่งต้นไม้อัปเฉาที่ถูกถอนรากออกจากพื้นดิน จะบอกถึงความมั่นคงของคนคนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับคำพูดของเขาเอง

2. การสอนด้วยวิธีการตั้งคำถาม เป็นวิธีการสอนทำให้เกิดข้อสงสัยในตัวผู้เรียนที่อยากจะรู้ ให้ผู้เรียนตั้งใจฟังมากขึ้น ดังมีรายงานจาก อัมรฺ อิบน์ อัล-อาส ﷺ กล่าวว่า
ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم : يقول : آتَدْرُونَ مِنَ الْمُنْئِمِ ؟

((...قالوا : الله ورسوله أعلم... الخ))

(رواه الطبراني : 2873)

ความว่า : “ จากอัมรฺ อิบน์ อัล-อาส ﷺ กล่าวว่า ฉันได้ยินท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ถามบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ : พวกท่านรู้ไหมว่า ใครคือมุสลิม ?...พวกเขาตอบว่า : แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ และท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เท่านั้นที่รอบรู้...”

(บันทึกหะดีษ โดย ตีรมีซีฮฺ 2873)

จากอะดิษข้างต้นแสดงถึงเทคนิคที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ใช้สอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ซึ่งทำให้ในบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ นั้นเกิดความอยากรู้คำตอบจะทำให้เกิดความตั้งใจมากขึ้น (Kanuri : 1996)

หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนมีความสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนของครูประสบความสำเร็จ ช่วยทำให้การเรียนการสอนของครูสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนด้วยความสนใจ ทำให้การเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ครูผู้สอนจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพราะไม่มีกิจกรรมใดที่สามารถนำผู้เรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้ทั้งหมดหากครูผู้สอนใช้กิจกรรมการเรียนการสอนแบบเดียวกันตลอด ก็อาจมีผลทำให้นักเรียนขาดความสนใจ ทำให้การเรียนการสอนไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนต้องจัดหลายรูปแบบ เลือกวิธีการสอนหรือเทคนิคการสอนให้เหมาะสม จัดเวลาให้พอเหมาะกับความสามารถของผู้เรียน จัดห้องเรียนให้สอดคล้องกับการเรียนการสอน และเลือกสื่อให้เหมาะกับเนื้อหาและวิธีการสอน (บัณฑิต ดุลยรักษ์, 2542 : 155)

อย่างไรก็แล้วแต่ ในการจัดการเรียนการสอนนั้นมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนคือ การวางเป้าหมายที่สำคัญที่สุดนั่นคือ ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามลีลาการเรียนรู้เฉพาะตัวที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งครูยุคใหม่ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอก

ความรู้ไปสู่ผู้สร้างประสบการณ์และเงื่อนไขให้นักเรียนได้แสวงหาคำตอบ ซึ่งคำตอบของแต่ละคนอาจมีที่มาแตกต่างกันตามบริบทที่ใกล้ตัวนักเรียน (พรชัย ภาพันท์, 2550 : 40) ในส่วนนี้นักวิชาการได้มีการนำหลักการของทฤษฎีสร้างสรรค์ด้วยปัญญามาพัฒนาเป็นรูปแบบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรียกว่า สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ซึ่งหลักการออกแบบสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ 7 ขั้นตอน ซึ่งในการนี้จะเน้นการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตัวเองจริง แก้ปัญหาที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงและเป็นทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต(Cunningham, Duffy &Knuth, 1993 อ้างถึงในรสสุคนธ์ มกรมณีและคณะ, 2550 : 28-29)

Jonassen, Mayes & McAleese (1993 อ้างถึงใน รสสุคนธ์ มกรมณี และคณะ, 2550 : 29) ได้อธิบายว่า กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีพื้นฐานอยู่บนปัญหาหรือกรณีศึกษา ให้โอกาสผู้เรียนพาตัวเองเข้าไปอยู่ในสถานการณ์จริง เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความต้องการของผู้เรียนที่จะศึกษาหาความรู้ และใช้ทักษะในการแก้ปัญหาที่ตรงตามสภาพจริง

การจัดการเรียนการสอนเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพทางการศึกษานั้นจะต้องได้รับความร่วมมือทั้งฝ่ายผู้ให้และฝ่ายผู้รับ ซึ่งในส่วนของฝ่ายผู้ให้นั้นจะต้องอาศัยวิธีการถ่ายทอดที่ดีที่ให้ความสำคัญต่อผู้เรียน เน้นผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ วิธีการที่สามารถถ่ายทอดแก่ผู้เรียนต้องคำนึงสิ่งต่อไปนี้ (จรรยาพร ธรณินทร์, 2550 : 7)

1. ผสมผสานทรัพยากรวิชาเข้าด้วยกัน
2. ให้อธิบายเรื่องใกล้ตัวก่อน แล้วจึงขยายวงออกไป
3. รู้จักตนเองก่อน จึงรู้จักผู้อื่น กลุ่มอื่น
4. นำเรื่องที่เหมาะกับตนเองมาก่อน ง่ายก่อน
5. ให้อธิบายขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงของสังคม
6. ไม่ติดยึดตำรา แหล่งเรียนรู้แหล่งเดียว
7. เปิดใจให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองไปค้นหาเพิ่มเติม
8. ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ว่ามีสิ่งที่รู้แล้ว และยังไม่รู้อีกมาก ต้องพัฒนาตนเองใฝ่รู้
9. สอนให้ฟังไปคิดตามไปด้วย

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในปัจจุบันได้มีนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามีความพยายามเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง พัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนให้อยู่ในลักษณะที่ดีที่สามารถนำพาให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหามากที่สุด และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองมีการศึกษาค้นคว้าตำราต่างๆ จนเกิดการคิดเป็นร้อยละทำเป็นและวิเคราะห์แก้ไขปัญหาเป็น ซึ่งในหลักการจัดรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนของครูในปัจจุบันก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมมาก เช่น กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้สอนเป็นสำคัญเป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน ดังนั้นสามารถกล่าวได้ว่าครูจึงมีความพยายามที่จะขจัดปัญหาการเรียนการสอน

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2546 : 78-81) ได้แบ่งขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. ชื่นนาเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียน และเร้าความสนใจให้ผู้เรียนอยากรู้ อยากเห็น อยากคิด อยากทำ เพื่อเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน

2. ขั้นปฏิบัติกิจกรรม (ขั้นสอน) เป็นขั้นที่ต่อจากขั้นนาเข้าสู่บทเรียน ถือว่าเป็น ขั้นสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ กิจกรรมที่ผู้เรียนจะปฏิบัติในขั้นนี้มีหลายอย่าง เช่น การค้นคว้า การอภิปราย การรายงาน การแสดงบทบาทสมมุติ การพูดแสดงความคิดเห็น การสาธิต การเล่าเรื่อง การสัมภาษณ์ ฯลฯ

3. ขั้นสรุปและวัดผล เป็นขั้นสรุปเนื้อหาที่เรียนผ่านมาแล้วทั้งหมด สรุปทั้งด้านความรู้ ความคิด เจตคติ และทักษะที่ผู้เรียนได้รับ ตลอดจนการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ในการสรุปนี้ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนเป็นผู้สรุป หรือผู้สอนกับผู้เรียนร่วมกันสรุปก็ได้ หลังจากนั้นผู้สอนควรได้วัดผลการเรียนรู้ว่า ผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยอาจใช้วิธีให้ตอบคำถาม ให้ทำแบบทดสอบให้หาแบบฝึกหัด หรือทำรายงานตามผู้สอนวางแผนไว้

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนนั้นจำเป็นที่ครูผู้สอนจะต้องอาศัยหลักการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เป็นไปตามขั้นตอนที่ถูกต้องตามรูปแบบที่ได้กำหนด โดยเริ่มต้นจากการกล่าวนาเข้าสู่บทเรียน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนให้เข้าสู่บทเรียนพร้อมๆกัน จากนั้นก็ต่อยอดเข้าสู่บทเรียนโดยการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดความสอดคล้องกับเนื้อหาสาระ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจพร้อมๆกันและจากนั้นก็สู่การสรุปและวัดผลความรู้ ความเข้าใจของผู้เรียนว่าได้รับผลสัมฤทธิ์มากน้อยเพียงใด ซึ่งขั้นตอนที่ผู้วิจัยได้กล่าวสรุปมานี้เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการทางการศึกษาทุกท่าน

แนวทางการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน

จากผลงานวิจัยองค์ประกอบที่จะทำให้สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงขึ้น พบว่าผู้สอนเป็นองค์ประกอบสำคัญ เพราะผู้สอนสามารถนำเทคนิควิธีการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบต่างไปใช้กับผู้เรียนทำให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และมีเจตคติที่ดีต่อวิชาที่เรียน ดังนั้นผู้สอนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ต้องทำให้ผู้เรียนไว้วางใจในตัวผู้สอน เมื่อผู้เรียนไว้วางใจก็กล้าที่จะถามในสิ่งที่ตัวเองไม่รู้ ไม่เข้าใจ และถ้ายังทำให้ผู้เรียนรักและศรัทธาในตัวผู้สอนแล้วก็จะยิ่งทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น สำหรับแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนที่ผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมในแต่ละวิชา ได้ดังนี้ (วรณัน ชุนศรี, 2550 : 75-76)

1. ควรมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาที่ตนเองสอนเป็นอย่างดี
2. เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้ทันสมัยทันเหตุการณ์อยู่เสมอ

3. ยอมรับในศักยภาพผู้เรียนว่าสามารถเรียนรู้ได้
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนยอมรับนับถือ ภาคภูมิใจในความสามารถของตน และรู้จักปรับตัว ให้เข้าสถานการณ์ได้

5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถของตัวเองและมีโอกาสได้แสดง

ความสามารถอย่างเต็มที่

6. จัดกิจกรรมที่เรียนรู้ที่หลากหลาย มีความหมายและมีประโยชน์เหมาะกับวุฒิภาวะและความสามารถของผู้เรียน เพื่อจูงใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพตามศักยภาพและมีความสุข

7. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาความรู้ ความสามารถ ของตนเอง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง

8. ควรฝึกให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิดความรู้ ความคิด และความสามารถเฉพาะของตน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สรรค์สร้างงานให้เกิดประโยชน์ เป็นการฝึกให้มีมนุษย

สัมพันธ์ ฝึกภาวะผู้นำ ฝึกความรับผิดชอบ การแก้ปัญหาร่วมกัน การยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การให้เกียรติผู้อื่น ความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย การมีมารยาทในสังคม เป็นต้น

9. จัดการเรียนการสอนเน้นการปฏิบัติ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดตัดสินใจ มีวินัยในตนเอง เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริงในโอกาสที่เป็นไปได้ เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ความสามารถไปใช้ได้จริง

10. จัดการเรียนการสอนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน เกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้

11. ส่งเสริมให้มีสื่อการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าหาความรู้

นอกจากมีความต้องการให้เกิดการพัฒนาในส่วนของการจัดการเรียนการสอน โดยการบูรณาการการเรียนการสอนแล้ว ผู้สอนยังต้องคำนึงถึงคุณภาพของผู้เรียนในด้านของคุณธรรม จริยธรรมที่ต้องมีการปฏิบัติในชีวิตปัจจุบันอีกด้วย ดังที่อริสโตเติล ศิริวรรณ (2544:18-29) ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรมที่พึงมีในตัว of นักเรียน เพราะสิ่งนี้สามารถที่จะทำให้เกิดความสันติสุขในโลกและสังคมได้ ดังนั้นในการปลูกฝังจริยธรรมจึงเป็นการสร้างคนให้เป็นคน มีจิตใจที่ประเสริฐสมบูรณ์ขยายขอบเขตคุณงามความดี โอบเอื้อไปถึงการช่วยเหลือผู้อื่นให้พบกับสิ่งที่ตั้งเป้าหมายมีความสุขโดยทั่วกันด้วยความรักความเมตตา เพื่อให้ตรงตามนโยบายการศึกษาที่ว่า คุณธรรมนำความรู้ ไม่ใช่ ความรู้ นำคุณธรรม หรืออาจจะเป็นในลักษณะที่ว่า ความรู้คู่คุณธรรม ในช่วงเวลาของการจัดการเรียนการสอนนั้น ย่อมเกิดปัญหาในการเรียนการสอน ซึ่งปัญหาบางสิ่งอาจจะเกิดจากตัวผู้เรียนหรืออาจเกิดจากตัวผู้สอน

ดังนั้นการวิจัยในโรงเรียน เป็นเครื่องมือของผู้มีวิชาชีพทางการศึกษาในการที่จะพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและตนเองไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ กระบวนการในการทำวิจัยซึ่งมีเป้าประสงค์ในการที่จะตัดสินใจสร้างสรรค์สิ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในโรงเรียนสามารถจะดำเนินการได้ทั้ง โดยครูแต่ละคนเป็นรายบุคคลในการแก้ปัญหการปฏิบัติงานของตนเอง หรือการร่วมปฏิบัติการระหว่างกลุ่มครู หรือการดำเนินการโดยบุคคลทั้งโรงเรียน หรือดำเนินการบุคลากรทางการศึกษาอื่นในการดำเนินการปฏิบัติงานวิจัยนั้นจะต้องมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ผลและนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ในองค์กร (วิธนา นนทพันธุ์, 2549 : 15-16)

สรุปได้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นลักษณะของ วิธีการสอน การจัดกิจกรรมการเรียน การสอนสภาพการณ์ของการจัดประสบการณ์ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรและจุดประสงค์ที่ได้ กำหนดไว้ ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้เรียนเป็น ลำดับแรก จะต้องมีการพัฒนาการเรียนการสอนอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในส่วนของคุณภาพ กิจกรรมหรือเทคนิคการสอนของการเรียนการสอน ควรเป็นในลักษณะที่หลากหลาย ครูมีความตั้งใจ ในการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่ดี เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสุขในการเรียนการสอน และไม่ ก่อให้เกิดปัญหาต่อการจัดการเรียนการสอนในรายวิชานั้นๆ

2.2.3.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไป จะประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือผู้สอน ผู้เรียน และ สื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายคือ ภาษาพูดและภาษาเขียนต่อมาได้รับการ พัฒนามาเรื่อยๆ จนปัจจุบันพบว่าสื่อการเรียนการสอนมากมายหลายชนิด เพราะถือว่าสื่อการเรียน สอนเปรียบเสมือนมือที่ 3 ของครู ช่วยให้ครูสอนได้สนุก ดังนั้นสื่อการเรียนการสอนในบทเรียนจึงเป็นตัวกลาง ตัว ช่วยในการให้ข้อมูลความรู้ แต่การใช้สื่อการเรียนการสอนให้ได้ผลนั้น จะต้องตรงและสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา และกิจกรรมของบทเรียน (มุฮัมมัดนาเซ สามะ,2551:33)

ความหมายของสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนนับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะเป็นสิ่ง หนึ่งที่สามารถสื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในบทเรียนแต่ละรายวิชา จนสามารถก่อให้เกิด ประสิทธิภาพทางการเรียนได้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้ให้ ความหมายของคำว่า " สื่อการศึกษา" ว่าหมายถึง วิธีการ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้เป็นสื่อในการศึกษา"

กนกวรรณ สุขกสิกรและคณะ (2550: ออนไลน์) กล่าวถึงความหมายของสื่อการเรียน การสอนว่า สื่อการเรียน หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ ซึ่งถูกนำมาใช้ในการเรียน การสอน เพื่อเป็นตัวกลางในการนำส่งหรือถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติ จากผู้สอนหรือแหล่ง ความรู้ไปยังผู้เรียน ช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพ และทำให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนที่ตั้ง

จริยา เหนียนเฉลย (2546 :14) สื่อการเรียน หมายถึง การนำสื่อมาใช้ในการเรียน การสอนโดยตรง ซึ่งหมายถึง การนำวัสดุ เครื่องมือและวิธีการมาเป็นสะพานเชื่อมโยงความรู้เนื้อหาไป ยังผู้เรียนได้ เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่ถ่ายทอดซึ่งกันและกัน ได้ผลตรงตามจุดมุ่งหมาย

กิดานันท์ มลิทอง (2544 : 1) ได้กล่าวว่า สื่อ เป็นคำมาจากภาษาละติน Medium แปลว่า ระหว่าง หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่บรรจุข้อมูลเพื่อให้ผู้ส่งและผู้รับสามารถสื่อสารกันได้ตรงตาม วัตถุประสงค์ ปกติแล้วคำว่าสื่อจะใช้เป็นพหูพจน์เสมอ ซึ่งตรงกับคำ Medium ในภาษาอังกฤษ

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นจึงสรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนหมายถึง สิ่งวัสดุ อุปกรณ์หรือวิธีการต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับข้อมูล ข่าวสาร ได้รับ ความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ผู้ให้ได้พยายามสื่อออกมา ซึ่งสื่อที่กล่าวมานั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นวัสดุ สิ่งของเสมอไป แต่อาจจะเป็นวิธีการต่างๆของผู้ให้ก็ได้คอยอำนวยความสะดวกให้แก่ครูในการ

นำมาใช้ในการจัดเรียนการสอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจและความซาบซึ้งอันส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของนักเรียน

ประเภทสื่อการเรียนการสอน

ธรรมชาติที่อยู่รอบๆ ตัวเราล้วนแล้วเป็นสิ่งถูกสร้างจากอัลลอฮ์ ﷻ เพื่อให้บ่าวใช้เป็นที่ในการคิดถึงความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์ ﷻ สิ่งถูกสร้างในโลกนี้มีมากมายจนนับไม่ถ้วนที่สามารถนำมาใช้เป็นสื่อได้ รวมทั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือสถานที่ที่เป็นประวัติศาสตร์ นั้นแสดงว่าสื่อที่ผู้สอนสามารถนำมาใช้มีรูปแบบที่หลากหลายและสามารถเลือกตามความเหมาะสมของผู้เรียนที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอด อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวในโองการอัลกุรอานสุเราะฮ์อัลฆอซียะฮ์ ไว้ว่า

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْآيَاتِ الَّتِي خُلِقَتْ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ
وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ

ความว่า “พวกเขาไม่พิจารณาดูอุธุดอกหรือว่ามันถูกบังเกิดมาอย่างไร และ(ไม่พิจารณาดู) ท้องฟ้าบ้างหรือว่ามันถูกยกให้สูงขึ้นได้อย่างไร และ (ไม่พิจารณาดู) ภูเขาบ้างหรือว่ามันถูกปักตั้งไว้อย่างไร และ (ไม่พิจารณาดู) แผ่นดินบ้างหรือว่ามันถูกแผ่ลาดไว้อย่างไร”

(สุเราะฮ์อัลฆอซียะฮ์ : 17-20)

จากโองการข้างต้นสามารถเข้าใจได้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเรา ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือสิ่งที่ไม่มีชีวิต ล้วนแต่สามารถที่จะเป็นสื่อการเรียนการสอนได้หมด เพียงแต่จะขึ้นอยู่กับครูผู้สอนว่าจะหยิบสิ่งใดให้เป็นสื่อการเรียนการสอนได้บ้าง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2546 : 5-6) ได้จำแนกสื่อการเรียนการสอนออกได้ตามทรัพยากรการเรียนรู้เป็น 5 รูปแบบ โดยแบ่งได้เป็นสื่อที่ออกแบบขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายทางการศึกษาและสื่อที่มีอยู่ทั่วไป แล้วนำมาใช้ประยุกต์ในการเรียนการสอน ได้แก่

1. คน ในทางการศึกษาโดยตรงนั้น หมายถึง บุคลากรที่อยู่ในระบบของโรงเรียน ซึ่งได้แก่ ครู ผู้บริหารโรงเรียน ผู้แนะแนวศึกษา ผู้ช่วยสอน หรือผู้อำนวยการฝ่ายต่าง ๆ ในการเรียนรู้ ส่วนคนตามความหมายการประยุกต์ใช้นั้น ได้แก่ คนที่ทำงานหรือมีความเชี่ยวชาญงานในแต่ละสาขาซึ่งมีอยู่ในวงสังคมทั่วไป ซึ่งคนเหล่านั้นนับเป็นผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งแม้จะไม่ใช่นักการศึกษาแต่ก็สามารถจะช่วยอำนวยความสะดวก หรือมาเป็นวิทยากรเพื่อเสริมการเรียนรู้ด้านการให้ความรู้แต่ละด้าน เช่น ศิลปิน นักการเมือง นายธนาคาร ช่างซ่อมรถยนต์ ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น

2. วัสดุ วัสดุในการศึกษาโดยตรงจะเป็นประเภทที่บรรจุเนื้อหา บทเรียน โดยรูปแบบ ของวัสดุมีใช้สิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึง อาทิ เช่น หนังสือ สไลด์ फिल्मสตริบ แผ่นที่ เป็นต้น หรือสื่อต่างๆที่ใช้ร่วมกันซึ่งเป็นทรัพยากรในโรงเรียนและได้การออกแบบเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน ส่วนวัสดุที่นำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนนั้นจะมีลักษณะเช่นเดียวกับวัสดุที่ใช้ในการศึกษาดังกล่าวข้างต้น เพียงแต่ว่าเนื้อหาที่บรรจุอยู่ในวัสดุนั้น ส่วนมากจะอยู่ในรูปของการให้ความบันเทิง เช่น การจัดแสดงนิทรรศการภาพเขียน หรือภาพยนตร์ สารคดีชีวิตสัตว์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้มักถูกมองไปในรูปของความบันเทิงแต่ก็สามารถให้ความรู้ทางการศึกษาได้ด้วยเช่นกัน

3. อาคารสถานที่ หมายถึง ตัวตึก ที่ว่าง สิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลเกี่ยวข้องกับทรัพยากรรูปแบบอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้วและกับผู้เรียนด้วย ซึ่งสถานที่สำคัญในการศึกษาได้แก่ ตึกเรียนและสถานที่อื่นๆ ที่ออกแบบมาเพื่อการเรียนการสอนโดยส่วนรวมเช่น ห้องสมุด หอประชุม สนามเด็กเล่น เป็นต้น ส่วนสถานที่ต่างๆในชุมชนก็สามารถใช้เป็นทรัพยากรสื่อการเรียนได้ เช่น โรงงาน ตลาด สถานที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

4. เครื่องมือและอุปกรณ์ เป็นทรัพยากรทางการเรียนรู้ เพื่อช่วยในการผลิตหรือใช้ร่วมกับทรัพยากรอื่น ส่วนมากมักเป็นเครื่องมือทางด้านโสตทัศนูปกรณ์หรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เช่น เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องคอมพิวเตอร์ ตะปู ไขควง เป็นต้น

5. กิจกรรม โดยทั่วไปแล้วกิจกรรมที่กล่าวถึงนี้มักเป็นการดำเนินงานที่จัดขึ้นเพื่อกระทำร่วมกับทรัพยากรอื่นๆหรือเป็นเทคนิควิธีการพิเศษเพื่อการเรียนการสอน เช่น การสอนออกแบบโปรแกรม เกมส์และสถานการณ์จำลอง หรือการจัดทัศนศึกษา กิจกรรมเหล่านี้มักมีวัตถุประสงค์เฉพาะที่ตั้งขึ้น มีการใช้วัสดุการเรียนเฉพาะวิชา หรือวิธีการพิเศษในการเรียนการสอน จากประเภทของสื่อ อุปกรณ์ สถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวกที่ได้กล่าวมานั้น สามารถกล่าวได้ว่ามีหลากหลายรูปแบบ แต่ถ้ารวมๆกันแล้วประเภทของสื่อเหล่านั้นจะประกอบด้วยสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยี ซึ่งประเภทสื่อเหล่านี้สามารถที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ เข้าใจ ในบทเรียนได้เร็วและง่ายยิ่งขึ้น

หลักใช้สื่อการเรียนการสอน

วารินทร์ รัตมีพรหม (ม.ป.ป. : 36-37) ได้แบ่งหลักในการใช้สื่อการสอนมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ คือ

1. การตรวจสอบสื่อ ควรตรวจสอบว่าสื่อ่นั้นเหมาะสมกับผู้เรียนและจุดมุ่งหมายหรือไม่ ตรวจสอบบริษัทผู้ผลิต ข้อมูล รายงานการประเมินผลสื่อ่นั้น ตลอดจนการประเมินผลสื่อ่นั้นจากผู้ร่วมงานซึ่งเคยใช้มาก่อน และผู้สอนควรได้ตรวจสอบด้วยตนเองด้วย เพื่อจะได้แก้ไขข้อบกพร่องได้ก่อนนำไปใช้จริง

2. การฝึกหัดนำเสนอสื่อ หลักจากได้ตรวจสอบสื่อแล้ว ผู้สอนควรได้ทดลองใช้ด้วยตนเองอย่างน้อยหนึ่งครั้งก่อนนำไปใช้จริงเพื่อเป็นการฝึกหัดและทำให้ทราบข้อบกพร่องเพื่อปรับปรุงแก้ไข

3. การเตรียมสภาพแวดล้อม ทุกครั้งที่มีการเสนอสื่อ ผู้สอนควรที่จะได้เตรียมสภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกสบายให้อยู่ในสภาพที่พร้อมต่อการนำเสนอ เช่น ที่นั่งผู้เรียนพอหรือไม่ สะดวกสบายเพียงใดและสิ่งต่อไปนี้จำเป็นและอยู่ในสภาพใช้การได้หรือไม่

4. การเตรียมผู้เรียน ผู้เรียนจะเรียนได้ดีขึ้นอยู่กับการณ์ที่ผู้เรียนได้ถูกเตรียมสำหรับการนำเสนอตัวชี้มาช่วยให้ผู้เรียนเกิดความตั้งใจต่อการนำเสนอ นอกจากนั้น การเตรียมผู้เรียนอาจหา

ได้โดยการเสนอหรือการนักใช้เทคนิคพิเศษในการเสนอภาพก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจเป็นการเตรียมตัวผู้เรียนด้วย

5. การนำเสนอสื่อ ในการนำเสนอสื่อให้ได้ผลถึงขีดสูงสุดของจุดมุ่งหมายนั้น ผู้สอนอาจจะต้องปฏิบัติตนเหมือนนักแสดงเพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้ชม

นอกจากนี้ วาสนา เพิ่มพูน (2542 : 271-272) ได้กล่าวว่า หลักในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนต้องประกอบด้วยสิ่งดังต่อไปนี้

1. การเลือกวัสดุอุปกรณ์ต้องมีจุดมุ่งหมาย
2. การเลือกวัสดุ ต้องเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่ช่วยในการเรียนรู้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย ที่พึงปรารถนา
3. วัสดุอุปกรณ์ที่เลือกใช้ต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ในการเรียนรู้เฉพาะ
4. สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ต้องทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง และเที่ยงตรง
5. สื่อที่ใช้ต้องเหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
6. ต้องทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ทั้งที่เป็นการแสดงส่วนร่วม ที่แสดงออกมาภายนอกและภายใน
7. วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้นั้น ต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในการร่วมมือกัน ปรับปรุงมนุษยสัมพันธ์ช่วยนักเรียนในการรู้จักตนเองและกลุ่ม และตลอดจนช่วยพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหา
8. สื่อการเรียนการสอนต้องถูกต้องและชัดเจน
9. สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ควรส่งเสริมความร่วมมือ มนุษยสัมพันธ์ ช่วยให้ผู้เรียนรู้ตนเองและผู้อื่น และพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาของผู้เรียน
10. ในการใช้สื่อการเรียนการสอนควรเตรียมการล่วงหน้าเพื่อให้ใช้ได้ เมื่อถึงเวลาใช้
11. สื่อการเรียนการสอนควรราคาไม่แพง และหาง่าย
12. สื่อการเรียนการสอนที่นำมาใช้สามารถประเมินผลการใช้ได้

ความสำคัญของสื่อการเรียนการสอน

อิสลามได้ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนที่ใช้สื่อเป็นสื่อกลางทำให้เกิดความเข้าใจง่ายและชัดเจนในเนื้อหา ดังปรากฏในแบบอย่างของท่านเราะซูลุลลอฮ์ r ที่ได้ใช้สื่อในการสอนแก่บรรดาเศาะหาบะฮ์ t ผู้ใดได้ศึกษาในสุนนะฮ์ของท่านเราะซูลุลลอฮ์ r เกี่ยวกับวิธีการใช้สื่อในการเรียนการสอนของท่านนั้น แน่แน่นอนเป็นที่ประจักษ์สำหรับเขาว่าท่านเราะซูลุลลอฮ์ r นั้นได้ใช้สื่อต่างๆ ทั้งในด้านการมองและการฟัง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริงหรือสามารถให้ผู้เรียนนั้นเข้าใจถึงความหมายอย่างลึกซึ้ง ถ้ามีการศึกษาค้นคว้าถึงการใช้สื่อต่างๆของท่านเราะซูลุลลอฮ์ r นั้น ไม่นิกว่าวิธีการใช้สื่อของท่านเราะซูลุลลอฮ์ r นั้นจะออกมาในรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งจะนำพาให้ผู้เรียนนั้นเข้าใจได้อย่างง่ายดาย จากการศึกษาในสุนนะฮ์ของท่านเราะซูลุลลอฮ์ r พบว่าการใช้สื่อของท่านนั้นมีดังต่อไปนี้

(1) การใช้นิ้วมือเป็นสื่อการสอน

ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله : كَافِلُ الْيَتِيمِ ، لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ ، أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ ، وَأَشَارَ مَالِكٌ بِالسَّبَابَةِ وَالْوَسْطَى

(أخرجه مسلم : 2983 ، وابن ماجه : 3679)

ความว่า : จากชะฮะฮุด อิบนิชะฮุด ﷺ กล่าวว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ

กล่าวว่า “ผู้อุปการะเด็กกำพร้า ที่อยู่ในความดูแลของเขา หรืออยู่ในความดูแลผู้อื่นนั้น ฉันทันและเขาจะได้อยู่ในสวรรค์เช่นนี้ และท่านได้ชี้นิ้วชี้กับนิ้วกลางขึ้น”

(หะดีษบันทึก โดย มุสลิม: 2983 ;และอิบนุ มาญะฮ์, 3679)

จากหะดีษข้างต้นจะเห็นได้ว่าท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้นำเสนอการใช้สื่อการเรียนการสอน โดยการชูนิ้วชี้กับนิ้วกลางแสดงถึงความใกล้ชิด เพื่อต้องการแสดงให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ได้เห็นถึงความใกล้ชิดกัน พร้อมได้อธิบายประกอบ โดยมุ่งเน้นให้เศาะหาบะฮ์ ﷺ มีความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น และติดอยู่ในความทรงจำได้นาน

(2) ใช้สองมือท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، حَرِيرًا بِشِمَالِهِ وَذَهَبًا بِيَمِينِهِ ثُمَّ رَفَعَ بِهِمَا يَدَيْهِ ، فَقَالَ : إِنَّ هَذَيْنِ حَرَامٌ عَلَيَّ دُكُورٍ أُمَّتِي جِلٌّ لِأَنَّا نَهُمُ

(أخرجه ابن ماجه : 3726)

ความว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถือผ้าไหมไว้ในมือซ้ายและทองคำไว้ในมือขวา หลังจากนั้นท่านก็ยกสองมือ แล้วท่านกล่าวว่า “แท้จริงทั้งสองอย่างนี้เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับประชาชาติของฉันที่เป็นชาย และเป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับสตรีของพวกเขา”

(หะดีษบันทึกโดย อิบนุ มาญะฮ์, 3726)

จากหะดีษข้างต้นจะเห็นได้ว่ารายงานจากท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ นั้นเคยใช้สองมือของท่าน ประกอบการบรรยายต่อบรรดาเศาะหาบะฮ์ t เพื่อถ่ายทอดการเข้าใจความว่า “ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ถือผ้าไหมไว้ในมือซ้ายและทองคำไว้ในมือขวา หลังจากนั้นท่านก็ยกสองมือ แล้วท่านกล่าวว่า “แท้จริงทั้งสองอย่างนี้เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับประชาชาติของฉันที่เป็นชาย และเป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับสตรีของพวกเขา”

จากหะดีษข้างต้นแสดงถึงการจัดการเรียนการสอนของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ด้วยการเลือกใช้สื่อที่หลากหลาย ง่ายต่อการเข้าใจและเป็นวัสดุที่หาง่ายตามธรรมชาติ ซึ่งผู้ที่เป็นครุควรรณนำเอาสิ่งเหล่านี้มาปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน (Hassan bin Ali al-Bashari, 2000: 128-134)

จากหะดีษข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้สื่อการสอนประกอบการบรรยายถึงแนวทางอิสลามที่เที่ยงตรงที่นำมาสู่ความมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และเป็นหนทางที่นำไปสู่สุวรรสวรรค์และเส้นอื่น ๆ จากเส้นตรงนั้น ไม่ว่าจะเป็ นอุดมการณ์ ระเบียบ และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ หรือแม้แต่วิความคิดใด ๆ ล้วนเป็นหนทางของชัยฏอนทั้งสิ้น ซึ่งต่างนำไปสู่ความเสื่อมเสียและสูญสลาย สุดท้ายจะเป็นทางนำไปสู่นรก

การเลือกสื่อการเรียนการสอน

วารินทร์ รัชมิพรหม (ม.ป.ป. : 36-37) ได้แบ่งหลักในการใช้สื่อการสอนมีขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ

1. การตรวจสอบสื่อ ควรตรวจสอบว่าสื่อั้นเหมาะสมกับผู้เรียนและจุดมุ่งหมายหรือไม่ ตรวจสอบบริษัทผู้ผลิต ข้อมูล รายงานการประเมินผลสื่อั้น ตลอดจนการประเมินผลสื่อั้นจากผู้รวมงานซึ่งเคยใช้มาก่อน และผู้สอนควรได้ตรวจสอบด้วยตนเองด้วย เพื่อจะได้แก้ไขข้อบกพร่องได้ก่อนนำไปใช้จริง

2. การฝึกหัดนำเสนอสื่อ หลังจากได้ตรวจสอบสื่อแล้ว ผู้สอนควรได้ทดลองใช้ด้วยตนเองอย่างน้อยหนึ่งครั้งก่อนนำไปใช้จริงเพื่อเป็นการฝึกหัดและทำให้ทราบข้อบกพร่องเพื่อปรับปรุงแก้ไข

3. การเตรียมสภาพแวดล้อม ทุกครั้งที่มีการเสนอสื่อ ผู้สอนควรที่จะได้เตรียมสภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกสบายให้อยู่ในสภาพที่พร้อมต่อการนำเสนอ เช่น ที่นั่งผู้เรียนพอหรือไม่ สะดวกสบายเพียงใดและสิ่งต่อไปนี้เป็นจำเป็นและอยู่ในสภาพใช้การได้หรือไม่

4. การเตรียมผู้เรียน ผู้เรียนจะเรียนได้ดีขึ้นอยู่กับ การที่ผู้เรียนได้ถูกเตรียมสำหรับการนำเสนอตัวชี้ นำช่วยให้ผู้เรียนเกิดความตั้งใจต่อการนำเสนอ นอกจากนั้น การเตรียมผู้เรียนอาจทำได้โดยการเสนอหรือการนักใช้เทคนิคพิเศษในการเสนอภาพก็จะเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจเป็นการเตรียมตัวผู้เรียนด้วย

5. การนำเสนอสื่อ ในการนำเสนอสื่อให้ได้ผลถึงขีดสูงสุดของจุดมุ่งหมายนั้น ผู้สอนอาจจะต้องปฏิบัติตนเหมือนนักแสดงเพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้ชม

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้สอนจะต้องมีความรู้และค่านึงถึงนั้นคือการเลือกใช้สื่อเพื่อใช้จัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ ซึ่ง (จรรยา เหนียนเฉลย 2546: 18-19) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการเลือกใช้สื่อการสอน ดังนี้

1. ความเหมาะสม สื่อที่จะใช้นั้นเหมาะสมกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการสอนหรือไม่

2. ความถูกต้อง สื่อที่จะใช้ช่วยให้นักเรียนได้ข้อสรุปที่ถูกต้องหรือไม่ในเนื้อหา

3. ความเข้าใจ สื่อที่ใช้นั้นช่วยให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่นักเรียนหรือไม่

4. ประสบการณ์ที่ได้รับ สื่อที่จะใช้นั้นช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์แก่นักเรียนหรือไม่

5. ความเหมาะสมกับวัย ระดับชั้น จำนวนผู้เรียน ความสามารถ ความสนใจรวมทั้ง

ทักษะและรูปแบบการเรียนของนักเรียนหรือไม่

6. เหมาะสมกับทัศนคติและทักษะของครูผู้สอนหรือไม่

7. สื่อนั้นช่วยให้นักเรียนร่วมกิจกรรมตามที่ครูต้องการหรือไม่

8. ระยะเวลาในการเสนอสื่อการสอนนั้นเหมาะสมหรือไม่

9. สื่อนั้นช่วยเสนอแนะกิจกรรมอื่น ๆ ที่นักเรียนอาจปฏิบัติเพิ่มเติมได้หรือไม่
10. มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้สื่อที่นั้นแค่ไหน อาทิเช่น สถานที่ แสงสว่างสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เป็นต้น

กิดานันท์ มลิทอง (2548 : 109) ได้ให้หลักการในการเลือกสื่อการสอนไว้ว่า

1. สื่อนั้นต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาบทเรียนและจุดมุ่งหมายที่จะสอน
 2. เลือกสื่อที่มีเนื้อหาถูกต้อง ทันสมัยน่าสนใจ และเป็นสื่อที่จะให้ผลต่อการเรียนการสอนมากที่สุด ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวิชานั้นได้ดีเป็นลำดับขั้นตอน
 3. เป็นสื่อที่เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น ความรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียน
 4. สื่อนั้นควรสะดวกในการใช้ มีวิธีใช้ไม่ซับซ้อนยุ่งยากจนเกินไป
 5. ต้องเป็นสื่อที่มีคุณภาพเทคนิคการผลิตที่ดี มีความชัดเจนและเป็นจริง
 6. มีราคาไม่แพงจนเกินไป หรือถ้าจะผลิตเองควรคุ้มกับเวลาและการลงทุน
- จากหลักการนี้สรุปได้ว่า การจะเลือกสื่อมาใช้ในการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

สำลี รักสุทธี (2553 : 30) ได้กล่าวถึงปัจจัยในการเลือกสื่อการสอนว่า

1. สอดคล้องกับปัญหาที่พบ
 2. สอดคล้องกับจิตวิทยาการเรียนรู้ พัฒนาการและธรรมชาติของเด็กเป็นสิ่งที่สำคัญ มีความสอดคล้องกับบุคลิกภาวะ และพฤติกรรมเรียนรู้ของผู้เรียน
 3. ทฤษฎีและหลักการสอน เทคนิควิธี หรือทฤษฎีต่างๆของนักการศึกษาเป็นข้อมูลสำคัญที่ช่วยให้สื่อการสอนมีความเหมาะสมสอดคล้องกับธรรมชาติวิชา
 4. ชนิดและประเภทของสื่อนวัตกรรม จะช่วยนำมาใช้ได้สอดคล้องกับสภาพปัญหา
- จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่าการวางแผนการใช้สื่อการสอนจะต้องมีการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้เรียนแล้วจึงสามารถนำไปใช้ในการเลือกสื่อการสอนที่เหมาะสมได้ซึ่งสื่อที่นั้นจะต้องมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาของบทเรียน เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคนและต้องมีวัตถุประสงค์ที่แน่ชัดมีความทันสมัย จึงจะทำให้การเลือกสื่อเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

การผลิตสื่อการสอน

ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545: 36-38 อ้างถึงในจรรย์วัน สองเมือง, 2546:49-50) ได้เสนอกระบวนการในการผลิตสื่อการสอนไว้ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ทั่วไปของการผลิตสื่อการสอน
2. ศึกษาและกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียน โดยพิจารณาว่าผู้ที่จะใช้สื่อที่นั้นคือใคร มีความรู้และประสบการณ์เดิมมาอย่างไร เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดคุณสมบัติส่วนอื่นๆของสื่อให้เหมาะสมต่อไป
3. กำหนดและวิเคราะห์เนื้อหาสาระที่จะต้องประกอบด้วยเนื้อหาสาระอะไรบ้าง ทั้งนี้ควรจะต้องพิจารณากำหนดเนื้อหาสาระให้สัมพันธ์กับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้และให้เหมาะสมกับผู้เรียนด้วย

4. กำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยการตีความและจำแนกแยกย่อยจุดประสงค์ทั่วไปให้ละเอียดลงไปถึงขั้นที่ทราบได้ว่า เมื่อผู้เรียนเรียนรู้จากสื่อนั้นแล้วสามารถทำอะไรได้บ้าง ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อไป

5. กำหนดรูปแบบและวิธีประเมินผล

6. กำหนดวิธีการและแนวทางการเสนอเนื้อหา เป็นการวางแผนว่าจะเสนอเนื้อหาสาระในรูปแบบใด เรียงลำดับหัวข้อและเนื้อหาอย่างไร มีตัวอย่างมีการนำเรื่อง มีการสรุปเรื่อง หรือ ทบทวนเรื่องอย่างไร ควรมีแบบฝึกหัดหรือกิจกรรมแทรกอยู่ด้วยหรือไม่ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. กำหนดแหล่งเรียนรู้ที่สนับสนุนการจัดทำสื่อการสอน ไม่ว่าจะผลิตสื่อการสอนชนิดใด อาจจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์หรือสื่อเทคโนโลยี ผู้ผลิตจะต้องกำหนดว่าจะหาข้อมูลสนับสนุนได้จากแหล่งใด เช่น แหล่งค้นคว้าเกี่ยวกับเนื้อหา ภาพประกอบ แผนภูมิ เป็นต้น

8. ยกร่างและจัดทำสื่อการสอนตามรูปแบบและวิธีการที่กำหนดไว้

9. ทดสอบคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้น โดยนำสื่อต้นแบบไปทดลองใช้กับกลุ่มบุคคลที่เป็นตัวแทนของผู้เรียนที่จะต้องใช้สื่อ นั้น ใช้สื่อต้นแบบนี้จัดการเรียนการสอนจริงๆ เพื่อศึกษาข้อบกพร่องต่างๆ สำหรับนำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงสื่อให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

10. ปรับปรุงสื่อการเรียนรู้ตามข้อมูลที่ได้ศึกษาไว้

11. นำสื่อที่ได้ปรับปรุงแก้ไขสมบูรณ์แล้วไปใช้

จากแนวความคิดการผลิตสื่อการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้นสรุปได้ว่า ผู้ผลิตสื่อการสอนจะต้องคำนึงถึงลักษณะผู้เรียนและลักษณะเฉพาะของสื่อต่างๆ และจะต้องมีการสำรวจปัญหาทรัพยากรและความต้องการ และกำหนดวัตถุประสงค์ของการผลิตสื่อเพื่อให้ได้สื่อการสอนที่ถูกต้องตามหลักวิธีการ และจะได้สื่อการสอนที่สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียนได้อย่างแท้จริงประโยชน์ของสื่อการสอน

สำลี รักสุทธี(2553 : 13) กล่าวถึง ประโยชน์ของสื่อการสอน คือ

1. เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ ข้อมูลได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน
2. เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกให้ครูสอนเนื้อหาให้นักเรียนเข้าใจง่ายขึ้น
3. เป็นเครื่องช่วยเร่งเวลาการสอนให้สั้นลง
4. ช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาง่ายขึ้น
5. ช่วยทำเรื่องที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม
6. ช่วยทำเรื่องยากให้เป็นง่าย
7. ช่วยกระตุ้นและเร้าความสนใจให้กับนักเรียนมากขึ้น
8. ช่วยให้การเรียนเนื้อหาง่ายขึ้น
9. นักเรียนประสบความสำเร็จจากการเรียนมากขึ้น
10. ช่วยให้นักเรียนไม่เบื่อในการเรียน
11. ช่วยให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการเรียนโดยรวม
12. เป็นเครื่องยืนยันถึงการพัฒนาตนเองของครู

13. เป็นกระดากำบังตนเองของครูได้อย่างไร

14. เป็นตัวชี้วัดคุณภาพของครูได้เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอน เป็นสื่อหรือวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน อิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ และครูผู้สอนใช้สื่อการเรียนการสอนไปใช้ประกอบกิจกรรมการเรียน การสอน ให้มีความทันสมัย ครูผู้สอนจัดทำขึ้นหรือจัดหาซื้อได้โดยง่ายแต่ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึง หลักการเลือกสื่อการเรียนการสอนต้องให้ตรงกับเป้าหมายที่กำหนดไว้จะต้องคำนึงความสัมพันธ์กับ เนื้อหาบทเรียน ความเหมาะสมกับผู้เรียน ในการเตรียมสื่อการเรียนการสอนนั้นจะต้องอาศัยหลักการ เตรียมตัวของครู โดยครูจะต้องเตรียมการสอนล่วงหน้า เตรียมสภาพแวดล้อมเพื่อให้เอื้อต่อการเรียน การสอน และไม่ก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการใช้สื่อการเรียนการสอน จากนั้นผู้ให้จะต้องเตรียมผู้เรียนทุก คนให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในวิธีการใช้สื่อ อุปกรณ์ต่างๆอย่างพร้อมเพรียงกัน และในที่สุดท้าย ผู้ให้จะต้องนำเสนอสื่อการเรียนการสอนให้เป็นอย่างดี

Prince of Songkla University
Pattani Campus

2.2.2.4 ด้านการวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลเป็นการตรวจสอบว่าหลังจากได้จัดการเรียนการสอนไปแล้ว ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังที่คาดหวังไว้ในจุดมุ่งหมายหรือไม่ ช่วยให้ผู้สอนได้ทราบว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือไม่ การวัดและประเมินผลต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย การวัดผลเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาผล ต้องอาศัยเครื่องมือที่มีความเที่ยงตรงและเชื่อมั่น ส่วนการประเมินผลเป็นการพิจารณาผลที่ได้จากการวัด (ซุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, 2545 : 31)

ความหมายของการวัดและประเมินผล

ความหมายของการวัดและประเมินผลมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้มากมายดังนี้ พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2548: 3) ได้สรุปว่า การวัดผลหมายถึงกระบวนการกำหนดตัวเลขหรือสัญลักษณ์ให้กับบุคคล สิ่งของ หรือเหตุการณ์อย่างมีกฎเกณฑ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แทนปริมาณหรือคุณภาพของคุณลักษณะที่จะวัด

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2548: 3) ได้สรุปว่า การวัดผลหมายถึงกระบวนการกำหนดตัวเลขหรือสัญลักษณ์ให้กับบุคคล สิ่งของ หรือเหตุการณ์อย่างมีกฎเกณฑ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แทนปริมาณหรือคุณภาพของคุณลักษณะที่จะวัดอย่างใดอย่างหนึ่ง อันเป็นกระบวนการที่จะให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ เช่น การวัดความสูง การวัดน้ำหนัก การวัดความยาว การวัดความดันโลหิตและการวัดไข้ เป็นต้น

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2550:8-9) ได้กล่าวถึงการประเมินผลว่า การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นหน้าที่ของรัฐและโรงเรียน รัฐบาลกลางจัดให้มีการประเมินระดับประเทศและการประเมินผลการเรียนของนักเรียนที่จบการศึกษาในแต่ละระดับชั้นต่าง ๆ นั้น เป็นงานของครูประจำชั้นของแต่ละโรงเรียน โดยใช้วิธีการหลากหลาย เช่น โครงการ รายงาน การวิจัย และการสืบค้นเป็นรายบุคคล การสอบปากเปล่า การสอบในชั้นเรียนและการปฏิบัติ การสอบอาจจะทำเป็นรายชั้นรวมกันหลายโรงเรียน หรือระดับรัฐก็ได้ เพื่อเป็นการตรวจสอบความรู้และความเข้าใจในหลักสูตร และแนวความคิดของวิชาและทักษะการวิเคราะห์และปฏิบัติ ซึ่งอาจจะสอบโดยหน่วยงานของรัฐ โรงเรียนหลายโรงเรียนร่วมกันทำ หรือทำโดยโรงเรียน โดยความเห็นชอบของรัฐ และมีการเปรียบเทียบคะแนนจากการทดสอบหลายแห่งเป็นเกณฑ์เดียวกัน (Scaling) เพื่อประโยชน์ในการเข้าเรียนต่อในสถาบันอุดมศึกษาและการรายงานต่อสาธารณชน

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2548:5) ได้สรุปความหมายของการประเมินผลคือ การตัดสินคุณค่าหรือคุณภาพของผลที่ได้จากการวัดโดยเปรียบเทียบกับผลการวัดอื่นๆหรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การวัดผล คือ การกำหนดค่าตัวเลขให้กับสิ่งที่ถูกวัดตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ ส่วนการประเมินผล เป็นการตัดสินคุณค่าและคุณภาพของคุณลักษณะที่ได้จากการวัดมาเปรียบเทียบกับกฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้การเรียนของผู้เรียนว่าผ่านหรือไม่ผ่าน

ความสำคัญของการวัดและประเมินผล

อำนาจ เลิศชัยนติ (2542:18-19) ได้ว่าความสำคัญของการประเมินผลนั้นมีได้อยู่ตรงที่ว่า ได้ทราบความก้าวหน้าของโครงการแต่เพียงอย่างเดียว แต่อยู่ตรงที่ว่าได้มีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ พร้อมวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล การแปลความหมาย เพื่อการตัดสินใจในการพัฒนาโครงการต่อไป อันเป็นการประกันคุณภาพเบื้องต้นได้ว่าโครงการที่ได้จัดการไปแล้วนั้นจะไม่มีวันล้มเหลวเป็นอันตราย ถ้าไม่มีขบวนการประเมินผลโครงการหรืองานใดๆ ที่ได้ดำเนินการไปแล้วนั้นย่อมมีความเสี่ยงต่อการล้มเลิกโครงการหรือการบริหารโครงการไม่บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องมาจากว่า ในระหว่างการดำเนินโครงการนั้นอาจเกิดอุปสรรคใดๆ ที่ไม่คาดคิดมาขวางหน้า โดยที่ผู้บริหารโรงเรียนโครงการมิได้รู้ตัวมาก่อน และไม่ได้เตรียมวิธีแก้ไข ปัญหาไว้ล่วงหน้า ดังนั้น ความสำคัญของการประเมินผลจึงสามารถเขียนเป็นรูปของแผนภูมิที่จะป้องกันความล้มเหลวของโครงการ ในทางตรงกันข้ามกันก็จะก่อให้เกิดความสำเร็จของโครงการขึ้นมาแทนที่

สรุปได้ว่า การวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง สามารถเป็นตัวช่วยได้หลายทิศทาง ไม่ว่าจะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนบริหารได้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ครูผู้สอนสามารถทราบผลสัมฤทธิ์จากงานสอนของตนเอง และสามารถนำผลดังกล่าวมาปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น และตัวนักเรียนสามารถทำให้ผู้เรียนได้ทราบถึงผลการเรียนของตนเอง ตลอดจนสามารถนำผลมาปรับปรุงหรือพัฒนาการเรียนของตนเองได้อีกด้วย

หลักการวัดและประเมินผล

ในการวัดและประเมินผลการเรียนของผู้เรียนนั้นจำเป็นสำหรับครูหรือผู้ที่ทำการวัดต้องยึดหลักการวัดผลดังนี้

สุมาลี จันทรชลอ (2552: 13) กล่าวว่า การดำเนินการวัดผลควรคำนึงถึงหลักการต่อไปนี้

1. วัดให้ตรงจุดประสงค์ หากการวัดไม่ตรงวัตถุประสงค์จะไม่สามารถสื่อความหมายเกี่ยวกับปริมาณหรือขนาดของสิ่งที่วัดได้
2. ใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ เครื่องมือวัดผลไม่ว่าแบบใดต้องมีคุณภาพ วัดได้เที่ยงหรือมีความเที่ยงสูง วัดได้ครบถ้วนมีความตรงกับวัตถุประสงค์หรือสิ่งที่ต้องการวัด มีความเป็นปรนัย การใช้ภาษาชัดเจนไม่กำกวม ผู้อ่านอ่านแล้วเข้าใจตรงกัน มีระบบการให้คะแนนที่เที่ยงธรรม
3. แปลผลได้ถูกต้อง โดยต้องพิจารณาเกณฑ์หรือกลุ่มที่นำมาเปรียบเทียบ รวมทั้งต้องคำนึงถึงคุณลักษณะที่เป็นตัวแทนที่จะอ้างถึงด้วย ไม่แปลผลนอกกรอบของความเป็นตัวแทนนั้นๆ
4. ใช้ผลการวัดให้คุ้มค่า ผลจากการวัดผลควรให้ข้อมูลของผู้เรียนเกี่ยวกับระดับความสามารถโดยภาพรวม ความสามารถเด่น-ด้อย ในบางจุด ความเจริญงอกงาม หรือความก้าวหน้าของผู้เรียนและสามารถใช้ผลการสอบเพื่อบอกถึงคุณภาพของเครื่องมือ

Jonassen, Mayes, & McAleese (1993 อ้างถึงในรสสุคนธ์ มกรมณี และคณะ, 2550 : 29) ได้กล่าวถึงวิธีการวัดและประเมินผล ทั้งนี้ วิธีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงที่นิยมใช้มี 6 ลักษณะ คือ

1. การสังเกต สามารถทำได้ทุกเวลาและสถานการณ์ โดยมีหรือไม่มีเครื่องมือสังเกตก็ได้

2. สัมภาษณ์โดยการเตรียมคำถามง่ายๆ ไว้ล่วงหน้า

3. การบันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง เป็นการรวบรวมข้อมูล ความคิดเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ

4. แบบทดสอบวัดความสามารถจริง เป็นคำถามลักษณะปลายเปิด เน้นให้ผู้เรียนตอบ และนำความรู้ที่ได้ไปสร้างความรู้ใหม่

5. การรายงานตน เป็นการให้ผู้เรียนพูดหรือเขียนบรรยายสะท้อนความรู้ความเข้าใจ ความคิด ความรู้สึก ความต้องการ และคุณลักษณะของผลงาน

6. แฟ้มผลงานดีเด่น เป็นตัวอย่างผลงานดีๆ ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งที่เลือกเก็บรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ ตามความสามารถ ความสนใจและความถนัด

อย่างไรก็ตาม Herman, Aschbacher & Wintwers (1992 อ้างถึงใน รสสุคนธ์ มกรมณี, 2550 : 50) กล่าวว่า วิธีที่ดีที่สุดในการประเมินความสามารถของผู้เรียนในการแก้ปัญหาที่เป็นจริงคือ การสังเกต แต่เป็นวิธีที่ใช้เวลาและเสียค่าใช้จ่ายมาก จึงเสนอแนะให้ใช้วิธีการตรวจสอบผลงานเขียน (Written Work) ของผู้เรียนในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับงานภารกิจซึ่งมอบหมายให้ทำ

สรุปหลักในการประเมินผลผู้ประเมินจะต้องใช้ดุลยพินิจด้วยความรอบคอบก่อนตัดสินใจให้คุณค่าในเรื่องใด และรำลึกอยู่เสมอว่า จะต้องประเมินด้วยความเที่ยงธรรม และมีคุณธรรมอย่างสูง ซึ่งในการวัดและประเมินผลนั้นจะต้องมีการวัดตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ส่วนเครื่องมือที่วัดนั้นจะต้องมีคุณภาพที่สามารถแปลผลได้อย่างถูกต้อง

ความมุ่งหมายของการวัดและประเมินผล

สุมาลี จันทร์ชะลอ (2552: 15) ได้แบ่งจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการวัดและประเมินผลไว้ดังนี้

1. เพื่อจัดตำแหน่ง
2. เพื่อการเปรียบเทียบ
3. เพื่อการวินิจฉัย
4. เพื่อการพยากรณ์
5. เพื่อการประเมินผล

พิชิต ฤทธิจรูญ (2548: 20) กล่าวว่า การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนนั้นมีความมุ่งหมายหลายประการซึ่งครูผู้สอนอาจเลือกใช้ให้ตรงกับความต้องการได้ดังนี้

1. เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียน
2. เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐาน
3. เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน
4. เพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่อง
5. เพื่อตัดสินผลการเรียน
6. เพื่อจัดตำแหน่งหรือจัดประเภท
7. เพื่อเปรียบเทียบระดับพัฒนาการ

8. เพื่อพยากรณ์หรือทำนาย

9. เพื่อประเมินค่า

ประเภทและกระบวนการวัดและประเมินผล

ในกระบวนการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนสามารถจำแนกประเภทและกระบวนการวัดและประเมินผลทางการศึกษาได้เป็นดังนี้ พิซิต ฤทธิ์จรูญ (2548 : 14-15) ได้จำแนกประเภทและกระบวนการประเมินผลออกเป็นดังนี้

จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การประเมินผลก่อนเรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานและทักษะของผู้เรียนว่า มีความรู้เพียงพอที่จะเรียนต่อในรายวิชาใหม่หรือเนื้อหาใหม่ได้หรือไม่ ถ้าพบว่ามีความรู้พื้นฐานไม่เพียงพอหรือไม่มีพฤติกรรมขั้นต้นก่อนเรียน ครูจะจัดให้มีการสอนปรับพื้นฐานจนผู้เรียนมีความรู้เพียงพอที่จะเรียนในเนื้อหาใหม่ได้

2. การประเมินผลระหว่างเรียน หรือการประเมินความก้าวหน้า มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด หากพบว่ามีข้อบกพร่องในจุดประสงค์ใด ก็หาแนวทางปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในจุดประสงค์นั้นๆ โดยจัดสอนซ่อมเสริมให้แก่ผู้เรียน

3. การประเมินผลรวมสรุป เป็นการประเมิน เพื่อตัดสินผลการเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาว่าผู้เรียนมีความรู้ทั้งสิ้นเท่าไร ควรตัดสินได้ ตก ผ่าน ไม่ผ่านประเภทของการประเมินผล โดยจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน แบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1. การประเมินผลก่อนเรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานและทักษะของผู้เรียน

2. การประเมินผลระหว่างเรียน หรือประเมินความก้าวหน้า มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่า ผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใด

3. การประเมินผลรวมสรุป เป็นการประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาว่าผู้เรียนมีความรู้ทั้งสิ้นเท่าไร ควรตัดสินได้-ตก ผ่าน-ไม่ผ่าน หรือควรได้เกรดอะไร

ประเภทของการประเมินผลโดยจำแนกตามระบบการวัดผลแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. การประเมินผลแบบอิงกลุ่ม เป็นการตัดสินคุณค่าของลักษณะหรือพฤติกรรม โดยเปรียบเทียบกับผู้เรียนที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันที่ทำข้อสอบฉบับเดียวกัน

2. การประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ เป็นการตัดสินคุณค่าของลักษณะหรือพฤติกรรม โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ซึ่งเกณฑ์มีทั้งเกณฑ์มาตรฐาน (Standard criteria) ที่มีอยู่แล้วหรือเกณฑ์ที่ผู้ประเมินกำหนดขึ้น (Arbitrary Criteria)

ส่วนของศิริชัย กาญจนวาสี (2548:13-14) ได้กล่าวว่า การวัดและประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนสามารถจำแนกเป็นประเภทต่างๆได้ตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. จำแนกตามขั้นตอนของการเรียนการสอน ในการวัดและประเมินในลักษณะนี้เป็นการประเมินเพื่อจัดวางตำแหน่ง ประเมินความก้าวหน้า ประเมินเพื่อวินิจฉัย และประเมินเพื่อเป็นการสรุปผลรวบยอดของผู้เรียนหลังจากเสร็จสิ้นการเรียนการสอน

2. จำแนกตามวิธีการแปลความหมายคะแนน เป็นลักษณะของการประเมินแบบอิงกลุ่ม และอิงเกณฑ์ ซึ่งการประเมินแบบอิงกลุ่มนั้น เพื่อบรรยายและตัดสินความสามารถหรือผลสัมฤทธิ์ ของผู้เรียนโดยเปรียบเทียบกันเองภายในกลุ่มส่วนการประเมินแบบอิงเกณฑ์นั้นเป็นการบรรยายและตัดสินความสามารถ หรือผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนโดยเปรียบเทียบเกณฑ์มาตรฐาน ประเภทการวัดและประเมินผลที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ประเภทของการวัด และประเมินผลมี 3 ประเภทคือ การวัดและประเมินผลก่อนที่จะมีการจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นการทดสอบถึงความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาของผู้เรียน การวัดและประเมินผลระหว่างเรียน เป็นการวัดและประเมินผลในช่วงเวลาเรียนของผู้เรียน เพื่อเป็นการทราบว่าผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้จากบทเรียนมากน้อยเพียงใด และควรที่จะมีการแก้ไขอย่างไรบ้าง และตรงจุดไหนที่ผู้เรียนยังขาดตกบกพร่อง การวัดและประเมินผลหลังเรียน เป็นการวัดและประเมินผลหลังจากที่เสร็จจากการเรียนการสอนเรียบร้อยแล้ว เพื่อที่จะได้ทราบว่าผู้เรียนได้สำเร็จการเรียนรู้มากน้อยเพียงใด ผ่านหรือไม่ผ่าน หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การประเมินผลรวมสรุป

แนวการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา

การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา คือกระบวนการตรวจสอบผลการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านคือ ด้านความรู้ ความเข้าใจประวัติและความสำคัญของศาสนาอิสลาม และนำมาปฏิบัติเพื่ออยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ด้านเจตคติเกิดความยึดมั่นในหลักศรัทธา การกระทำความดีตามบทบัญญัติอิสลาม และด้านทักษะการประพฤติปฏิบัติตนตามบทบัญญัติอิสลาม และนำไปใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

การเรียนรู้อิสลามศึกษามุ่งให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ ทั้งด้านความรู้และคุณธรรมอย่างสมดุล โดยมีองค์ประกอบคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ผู้สอนจึงควรวัดและประเมินผลการเรียนเป็น 3 ระยะ ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2546 : 285 อ้างอิงใน มาหามะรือสะลี บินเซ็ง 2556 : 68-70)

1. การประเมินผลก่อนเรียน

การประเมินผลก่อนเรียน ถูกนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ดังนั้นผู้สอนจึงควรมีข้อมูลพื้นฐานในด้านครอบครัว เศรษฐกิจ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมของชุมชนของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้จะทำให้ผู้สอนกำหนดรูปแบบและวิธีการประเมินผลก่อนเรียนได้ดียิ่งขึ้น การดำเนินการประเมินผลก่อนเรียนนี้ทำได้หลากหลายวิธี เช่น การสนทนา การสัมภาษณ์ การอภิปราย การใช้แบบทดสอบและการสังเกต เพื่อประเมินว่าผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้เดิมมากน้อยเพียงไร ถ้าพบว่าผู้เรียนมีความรู้หรือทักษะพื้นฐานไม่เพียงพอ ผู้สอนควรจัดกิจกรรมหรือสอนซ่อมเสริมให้

ผู้เรียน ซึ่งจะมีส่วนสำคัญต่อผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และร่วมกิจกรรมในสาระที่จะเรียนรู้ ต่อได้อย่างมั่นใจ ทั้งนี้ ผู้สอนไม่จำเป็นต้องทำการประเมินผลก่อนเรียนทุกชั่วโมง แต่ควรจะทำ การประเมินผลก่อนเรียน เมื่อผู้สอนจะเริ่มสอนสาระใหม่เท่านั้น

2. การประเมินผลระหว่างเรียน

การประเมินผลระหว่างเรียน คือ การตรวจสอบว่า ผู้เรียนมีการพัฒนาตามความ คาดหวังไว้เพียงไร ผู้สอนจึงควรประเมินผู้เรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ โดยประเมิน จากการสังเกตการณ์เข้าร่วมกิจกรรม การกล้าแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบขณะที่ทำงานกลุ่ม ตลอดจนแบบฝึกหัด และการตรวจชิ้นงานของผู้เรียน เพื่อประเมินผลแล้ว ผู้สอนควรนำผลการ ประเมินไปปรับปรุงการสอนต่อไป

3. การประเมินผลหลังเรียน

การประเมินผลหลังเรียนมีจุดประสงค์สำคัญเพื่อตรวจสอบว่า ผู้เรียนมีความ ตระหนัก และเห็นคุณค่าของสาระที่เรียนรู้อันสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเป็นกิจนิสัยด้วยความ เต็มใจ เกิดความภาคภูมิใจ ผู้สอนจะประเมินได้จากการสังเกต การสอบถามผู้ปกครอง เพื่อนนักเรียน เพื่อนครูและบุคคลอื่นๆ ในชุมชนของผู้เรียน

ดังนั้น การวัดและประเมินผลของผู้สอนจะต้องอาศัยการประเมินทั้ง 3 ระยะ จะเลือกปฏิบัติเพียงระยะใดระยะหนึ่งเป็นไม่ได้ เพราะนั่นถือได้ว่าเป็นการประเมินผลที่ไม่สมบูรณ์ และเป็น การขาดช่วงของการประเมินผล ซึ่งในการประเมินผลผู้สอนจะต้องลงมือการประเมินด้วย ตนเอง โดยผ่านการประเมินในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่หลากหลายและสมบูรณ์ครบถ้วน ในการประเมินผลสามารถที่จะให้ผู้เรียนเป็นผู้ประเมินตนเองได้อีกด้วย โดยการประเมินผลจาก ผลงานของตนเองจากแฟ้มสะสมผลงานรายบุคคล การประเมินตนเอง หรือการสังเกตการณ์ ปฏิบัติงานของตนเอง เป็นต้น

สรุปได้ว่า หลักในการประเมินผลผู้ประเมินจะต้องใช้ดุลยพินิจด้วยความรอบคอบ ก่อนตัดสินใจให้คุณค่าในเรื่องใด และราลืออยู่เสมอว่า จะต้องประเมินด้วยความเที่ยงธรรม และมี คุณธรรมอย่างสูง ซึ่งในการวัดและประเมินผลนั้นจะต้องมีการวัดตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ส่วน เครื่องมือที่วัดนั้นจะต้องมีคุณภาพที่สามารถแปลผลได้อย่างถูกต้อง และการทดสอบความสามารถ ของผู้เรียนและพัฒนาการของผู้เรียน เพื่อหาคาตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการคุณธรรมจริยธรรมจากการสอนเพียงใด และมีการบันทึกผลการประเมิน ตลอดจนมีการ ปรับปรุงพัฒนาเครื่องมือที่ใช้การวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่องให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

Prince of Songkla University
Pattani Campus